

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

Гриценко О. А.

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА
навчально-методичний посібник

Харків
2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

Гриценко О. А.

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА

навчально-методичний посібник

для студентів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
спеціалізації «Бізнес-економіка»

**Харків
2020**

Гриценко О. А. Економічна політика: навчально-методичний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» спеціалізації «Бізнес-економіка». Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 93 с.

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 4 від 15.07.2020 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2020

ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ

Мета вивчення навчальної дисципліни «Економічна політика» – отримання уявлення про цілі, методи, результати економічної політики, її особливості на різних історичних етапах розвитку України; проведення порівняльного аналізу економічної політики України із розвинутими країнами; обґрунтування доцільності запроваджених реформ та перспектив розробки, реалізації та коректування економічної політики щодо вирішення актуальних проблем у країні.

Завдання:

– засвоєння основних понять і принципів економічної політики, об’єктивних закономірностей її виникнення, змін, що впливають на інтереси економічних суб’єктів та їх можливості прийняття рішень на рівні фірми, регіонів та країни в цілому;

– ознайомлення студентів із теоріями економічної політики, особливостями методології їх виникнення та різними способами їх впливу на поведінку держави;

– розуміння впливу держави на забезпечення ефективності регіональних економік та доцільність прийнятих рішень у конкретних економічних сферах;

– формування здатності до обґрунтування способів вирішення довготермінових (стратегічних) та короткотермінових (тактичних) завдань розвитку економічної системи відповідно до інтересів країни, регіонів і необхідності їх втілення через економічні програми;

– орієнтування у напрямках здійснення економічної політики щодо формування істотно нової національної економіки, що ґрунтується на принципах демократизації всіх форм власності, їх реального плюралізму і конкурентності, домінуванні трудової етики, створенні рівних стартових умов для усіх громадян;

– вироблення навиків самостійного аналізу сучасного стану економічної політики, критичного її осмислення та використання у суспільній діяльності;

– набуття умінь користуватися інструментарієм макроекономічного аналізу для оцінки ефективності економічної політики.

У процесі опанування дисципліни студенти зможуть навчитися прогнозувати можливі наслідки реалізованих заходів економічної політики в коротко- і довгостроковому періодах, потенційні негативні побічні ефекти державного впливу, співвідносити вигоди і витрати, пов'язані з активною державною економічною політикою, проводити змістовий аналіз заходів різних видів економічної політики, аналізувати офіційні документи з питань економічної політики, використовувати інструментарій мікро- і макроекономічного аналізу для оцінки ефективності економічної політики.

Студенти заочної форми навчання на практичних заняттях будуть розглядати три теми:

2. Економічне обґрунтування існування уряду.

7. Економічна політика реалізації принципів концепції «Бізнес та захист людини».

10.1. Монетарна політика.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Модуль І. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПІЗНАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Тема 1. Предметна галузь вивчення економічної політики

П л а н

1. Предмет навчальної дисципліни «Економічна політика». Поняття та визначення економічної політики.
2. Міждисциплінарна методологія пізнання економічної політики. Підходи до визначення економічної політики.
3. Суб'єкти економічної політики. Фактори впливу на формування економічної політики.
4. Економічний зміст влади. Сфера здійснення економічної політики.

Тема реферату

Основні ідеї книги Вальтера Ойкена «Основні принципи економічної політики».

Практичне завдання

Теоретичні підходи до визначення економічної політики суттєво різняться. Обґрунтуйте особливості економічної політики з точки зору вирішення її основних завдань: 1. Необхідність існування економічної політики; 2. Відповідність теоретичних уявлень обраному інструментарію; 3. Термінологічні визначення політики; 4. Проблема об'єкта і предмета дослідження; 5. Ідеологія проведення активної економічної політики.

Тестові завдання

1. *Яке визначення економічної політики є більш розгорнутим?*

- а) процес формування, прийняття та реалізації на практиці рішень, які є обов'язковими для усього суспільства;
- б) діяльність для ефективного досягнення колективних цілей;
- в) діяльність, яка відбувається виключно в економічній сфері життя суспільства;
- г) діяльність держави, що спирається на постулати економічної теорії;
- д) безпосередні дії уряду з макроекономічного регулювання.

2. *Що є предметом дослідження в теорії економічної політики?*

- а) сукупність обмежень правового характеру, що спрямовані на створення умов для ефективного господарювання;
- б) цілеспрямоване створення умов ринкової економіки;
- в) поведінка суб'єктів влади в економіці, що виражає сукупну волю суспільства та реалізує її в економічній сфері;
- г) діяльність держави у зовнішньоекономічній сфері;
- д) поведінка окремих суб'єктів економіки при створенні умов для найкращого задоволення своїх потреб.

3. *Яка риса притаманна позитивній методології дослідження економічної політики?*

- а) досліджує цілі економічної політики;
- б) обґрунтовує результати державної політики;
- в) порівнює бажаний та небажаний результат діяльності;
- г) орієнтується на інтереси певних суб'єктів економіки;
- д) виявляє негативні наслідки економічної політики.

4. *Який основний принцип Вальтер Ойкен доводить у своїй книзі «Основні принципи економічної політики»?*

- а) держава нейтральна до принципу laissez-faire;
- б) економічна політика laissez-faire є координування діяльності усіх домогосподарств і підприємств при її раціональ-

ній спрямованості на оптимальне забезпечення споживчими благами, розвиток продуктивних сил і загальну рівновагу;

в) економічна політика повинна стимулювати індивідуальний інтерес суб'єктів;

г) ані держапарат, ані плановий орган ніколи не зможе відмовитися від вільного вибору людей;

д) запорукою цивілізації є свобода індивідуумів.

5. На чому базується теорія політичного ділового циклу?

а) циклічності економічної кон'юнктури;

б) намаганні уряду максимізувати голоси у передвиборчий період;

в) «довгих хвилях» в економіці;

г) принципі вільної конкуренції;

д) принципі вільного підприємництва.

6. Хто не є суб'єктом проведення економічної політики?

а) уряд;

б) центральні банки країни;

в) соціальні групи, що відрізняються рівнем доходу;

г) органи влади;

д) групи спеціальних інтересів.

7. На що спрямоване державне економічне регулювання?

а) обмеження зростання валютного курсу;

б) регулювання порядку оподаткування на рівні місцевих бюджетів;

в) розподіл джерел надходжень у домогосподарстві;

г) стимулювання діяльності окремих підприємств;

д) забезпечення економічного зростання, підтримку конкурентного середовища та досягнення соціальної справедливості.

8. Який основний принцип реалізації економічної політики забезпечує ефективність прийнятих рішень?

- а) системності та цілісності державної політики;
- б) протекціонізму;
- в) координації;
- г) адекватності цілей та завдань існуючим обмеженням;
- д) селективності.

9. Яка економіка базується на поєднанні ринкового механізму та державного регулювання?

- а) ринкова;
- б) традиційна;
- в) командна;
- г) змішана;
- д) тіньова.

10. Яка ознака характеризує природу економічної влади?

- а) відносини підпорядкування пануючому суб'єкту;
- б) вплив одного суб'єкта на поведінку інших;
- в) спрямованість підпорядкування цілям, волі та інтересам;
- г) опір волі підпорядкованої сторони;
- д) здатність суб'єкта породжувати економічні результати проти волі інших суб'єктів.

Список рекомендованої літератури

Гесць В. М. Суспільство, держава, економіка. Феноменологія взаємодії та розвитку. Київ: Ін-т економіки та прогнозування, 2009. 864 с.

Дуглас Норт, Джон Волліс, Баррі Вайнгест. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії. Київ: Наш формат, 2017. 352 с.

Співачук В. Л. Економічна теорія та економічна політика: алгоритм комунікації. *Наука й економіка*. 2016. Вип. 1. С. 107–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2016_1_20

Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора: монографія / пер. з англ. Київ: Основи, 1998. 854 с.

Запитання для самоконтролю

1. Що є предметом вивчення навчальної дисципліни «Економічна політика»?
2. Як визначається термін «політика»?
3. Які існують підходи до визначення економічної політики?
4. Чим відрізняються теоретичні підходи до обґрунтування необхідності економічної політики?
5. Хто є суб'єктами економічної політики?
6. Методологія яких наук використовується у дослідженні економічної політики?
7. Які фактори впливають на економічну політику?
8. Який економічний зміст закладений у розуміння влади?
9. Хто здійснює економічну політику в Україні та які інструменти при цьому використовує?
10. В яких сферах суспільного життя здійснюється економічна політика?

Т е м а 2. Економічне обґрунтування існування уряду

П л а н

1. Об'єктивні основи економічних функцій уряду. Ефективність, функції та механізм конкурентних ринків. Ринкова справедливість.
2. Провали ринку та проблеми їх вирішення.
3. Суспільні блага, їх зміст, види та способи задоволення.
4. Неспроможності держави. Політична конкуренція. Бюрократія. Лобізм та адміністративна рента.

Тема реферату

Провали ринку та держави як умова координаційної економічної політики.

Практичні завдання

1. Складіть список суспільних благ, від яких Ви отримуєте вигоду на протязі дня. Проведіть класифікацію своїх суспільних благ відповідно до їх ознак: суспільні блага загального користування, мериторні блага, ті, що добровільно фінансуються, та ті, що фінансуються із загального фонду.

2. Хоча існування ринкових провалів передбачає необхідність діяльності уряду, вони не зумовлюють того, що конкретна економічна політика, спрямована на виправлення ринкових провалів, є обов'язковою та бажаною. Щоб оцінити економічну політику, необхідно враховувати не лише цілі, а й практичне втілення. Поясніть цю ситуацію.

Тестові завдання

1. Які завдання відносяться до розподільчої політики уряду?

- а) державне замовлення приватному бізнесу;
- б) судочинство і здійснення владних повноважень;
- в) розподіл ресурсів між різними сферами через субсидії, трансферти, податки та збори;
- г) фінансування суспільних благ;
- д) отримання дивідендів від державної власності.

2. У чому полягають особливості підходу Б'юкенена до розуміння економічної політики?

- а) запереченні правомірності розповсюдження ринкових принципів на політичну сферу;
- б) несприйнятті цілісності держави як механізму прийняття рішення;
- в) принциповій розбіжності розуміння «свободи дій» і «свободи конкуренції»;
- г) запереченні наявності суспільних інтересів;
- д) необхідності коректування урядом недоліків ринкового господарства.

3. З якої причини порушується парето-ефективний розподіл ресурсів?

- а) досконала конкуренція;
- б) виробництво приватних благ;
- в) екстерналії;
- г) наявність інформації;
- д) ринковий розподіл доходів.

4. Яка риса притаманна негативним екстерналіям?

- а) дії окремих людей не порушують інтересів третьої особи;
- б) суб'єкти, що укладають договір, не враховують наслідків своїх дій;
- в) додаткова свердловина в одному нафтовому родовищі може зменшити кількість нафти в інших;
- г) індивіди самостійно відшкодовують витрати для захисту інтересів інших людей;
- д) уряд не втручається у попередження негативних наслідків, які виникають у зв'язку з укладанням контрактів.

5. Які заходи уряду щодо попередження негативних екстерналій є ефективними?

- а) не встановлювати стандарти автомобільних викидів;
- б) не накладати обмеження на забруднення фірмами повітря та води;
- в) накладати штрафи на фірми, діяльність яких призводить до негативних наслідків;
- г) заборонити в'їзд на автомагістралі в години пік;
- д) встановлювати плату за використання шляхів у містах.

6. Прибічники якої теорії розглядають державу як організацію, що забезпечує природні права людини?

- а) меркантилізму;
- б) монетаризму;
- в) кейнсіанства;
- г) лібералізму;
- д) фізіократії.

7. Яка політика держави спрямована на підвищення економічної і соціальної ефективності шляхом вдосконалення структури економіки ?

- а) фінансова;
- б) грошово-кредитна;
- в) структурна;
- г) забезпечення конкурентоспроможності країни;
- д) забезпечення економічної безпеки.

8. Що вивчається в економічній теорії добробуту А. Пігу?

- а) умови економічного оптимуму, зокрема те, як визначити, що один стан суспільства кращий за інший, яка політика може бути застосована для переходу економіки в інший стан;
- б) багаторівнева система економічних інтересів у взаємозв'язку з культурними, соціально-політичними та іншими характеристиками;
- в) ототожнення індивідуального та суспільного добробуту;
- г) рівень добробуту, що визначається державою з метою впливу на рівень зайнятості ресурсів та розмір національного доходу;
- д) добробут, що вимірюється корисностями для всіх індивідів і суспільства.

9. Яку основну роль відіграє уряд в умовах формування соціально орієнтованої економіки?

- а) специфікація і захист прав власності;
- б) обмеження каналів обміну інформацією;
- в) розробка стандартів мір і ваг;
- г) виробництво суспільних благ;
- д) збільшення заходів впливу правоохоронних органів на підприємницьку діяльність.

10. Що таке лобіювання?

- а) практика просування інтересів певних груп, організацій або співтовариств для досягнення певного рішення;

- б) способи примусу до влади для прийняття необхідного рішення;
- в) інструмент комунікації бізнесу та влади;
- г) підкуп державних службовців з метою досягнення прогресивних цілей;
- д) незаконний вплив певних суб'єктів на органи влади.

Список рекомендованої літератури

Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка. Феноменологія взаємодії та розвитку. Київ: Ін-т економіки та прогнозування, 2009. 864 с.

Дуглас Норт, Джон Волліс, Баррі Вайнгест. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії. Київ: Наш формат, 2017. 352 с.

Иерархия и сети в институциональной архитектонике экономических систем: монография / под ред. А. А. Гриценко. Ин-т экономики и прогнозирования. Киев. 2013. 580 с.

Співачук В. Л. Економічна теорія та економічна політика: алгоритм комунікації. *Наука й економіка*. 2016. Вип. 1. С. 107–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2016_1_20

Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора: монографія / пер. з англ. Київ: Основи, 1998. 854 с.

Запитання для самоконтролю

1. Яким чином забезпечується ефективність конкурентних ринків?
2. Що таке ринкова справедливість?
3. У чому полягають провали ринку?
4. Що розуміють під обмеженістю інформації?
5. Завдяки яким інструментам економічної політики вирішуються провали ринку?
6. Що таке екстерналії?
7. Які існують види екстерналій?
8. Які основні риси притаманні суспільним благам?
9. Яким способом задовольняються потреби у суспільних благах?

10. У чому полягає суть бюрократизму?
11. Яким чином виникає адміністративна рента та хто може нею скористуватися?
12. Що таке лобізм?

Т е м а 3. Цілі та інструменти економічної політики

П л а н

1. Концепція економічної політики: принципи, цілі, стратегії, інструменти.
2. Загальні принципи економічної політики. Особливості принципів реалізації економічної політики в Україні.
3. Стратегічні та тактичні цілі економічної політики відповідно до стадій соціально-економічного розвитку.
4. Інструменти економічної політики. Процес прийняття рішення в економічній політиці.

Практичне завдання

На початку 90-х років ХХ ст. в Україні економічна політика будувалася у процесі приватизації державного майна. Визначте стратегічні та тактичні цілі проведення приватизаційної політики. На яких принципах це відбувалося? Які основні інструменти були задіяні в економічній політиці?

Тестові завдання

1. Який основний елемент повинен бути врахований при розробці концепції економічної політики?
 - а) орієнтація на цілі кожного громадянина країни;
 - б) розробка принципів економічної поведінки підприємців;
 - в) формування стратегії розвитку суспільства;
 - г) врахування інтересів груп спеціального впливу;

д) використання інструментів проведення економічної політики в аграрній сфері.

2. Який принцип покладений в основу формування концепції економічної політики?

- а) повноти переліку цілей, їх ієрархії, відкритості, узгодженості;
- б) орієнтації на здоровий глузд розробників програми;
- в) пріоритету індивідуальних інтересів суб'єктів господарювання;
- г) підпорядкування свободи підприємницької діяльності соціальній справедливості;
- д) обмеження приватної власності.

3. Яка основна мета повинна бути реалізована при проведенні економічної політики?

- а) досягнення економічної ефективності державних підприємств;
- б) орієнтація на досягнення ринкової справедливості;
- в) забезпечення повної зайнятості;
- г) орієнтація на стабільність та економічний розвиток;
- д) забезпечення політичної стабільності.

4. Який спосіб відноситься до індикативного регулювання?

- а) вплив на економіку за допомогою економічних важелів;
- б) дії, що спрямовані на обмеження валютного курсу;
- в) політика, що використовується урядом розвинутих країн з метою пом'якшення коливань економічних циклів;
- г) підпорядкування господарюючих суб'єктів нормам, правилам, законам;
- д) законодавче обмеження діяльності фірм.

5. Завдяки якому принципу забезпечується ефективність інструментів економічної політики?

- а) системності і цілісності державної політики;
- б) протекціонізму;

- в) селективності;
- г) адекватності цілей поставленим завданням;
- д) координації різних рівнів державного управління.

6. Яка політика уряду спрямована на забезпечення економічного зростання, ефективної зайнятості і стабільного рівня цін?

- а) антимонопольна політика;
- б) економічна рівновага;
- в) макроекономічна стабілізація;
- г) державна політика;
- д) зростання цін.

7. Які засоби психологічного впливу повинні враховуватися в економічній політиці?

- а) стимулювання тенденції до згуртування однодумців і розвиток ентузіазму;
- б) сліпий потяг до наслідування, у результаті чого людина втрачає здатність до самовизначення, можливість чинити опір навіюванню з боку лідера;
- в) підвищення схильності до абсолютизації спільних інтересів;
- г) посилення емоцій, що підтримують у масах почуття небезпеки;
- д) формування іміджу керівника на основі виокремлення його значущих особистих якостей.

8. Що розуміється під економічним експериментом?

- а) штучне відтворення економічного явища з метою вивчення його у найбільш сприятливих умовах;
- б) відтворення процесів на макро- і макрорівнях;
- в) досягнення бажаного результату економічних реформ;
- г) суб'єктивне уявлення про майбутні події;
- д) реальні зміни, що відбуваються у процесі економічної політики.

9. За якими критеріями відбувається відбір ефективних інструментів економічної політики?

- а) відповідність результатам, що були прогнозовані;
- б) виконання інститутами своїх функцій;
- в) наявність альтернативних варіантів економічного розвитку;
- г) подолання інституціональних пасток;
- д) виконання поставлених завдань.

10. Яким чином реалізується мета захисту та підтримки конкретного господарського порядку та принципів економічної свободи?

- а) засобами структурної політики;
- б) контролем за використанням природних ресурсів;
- в) захистом прав людини та приватної власності;
- г) підтримкою умов життєдіяльності членів родини;
- д) стимулюванням великого бізнесу.

Список рекомендованої літератури

Алимов О. М., Даниленко А. І., Трегобчук В. М. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: монографія. Київ: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. 540 с.

Гесць В. М. Суспільство, держава, економіка. Феноменологія взаємодії та розвитку. Київ: Ін-т економіки та прогнозування, 2009. 864 с.

Дуглас Норт, Джон Волліс, Баррі Вайнгест. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії. Київ: Наш формат, 2017. 352 с.

Иерархия и сети в институциональной архитектонике экономических систем: монография / под ред. А. А. Гриценко. Ин-т экономики и прогнозирования. Киев. 2013. 580 с.

Співачук В. Л. Економічна теорія та економічна політика: алгоритм комунікації. *Наука й економіка*. 2016. Вип. 1. С. 107–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2016_1_20

Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора: монографія / пер. з англ. Київ: Основи, 1998. 854 с.

Запитання для самоконтролю

1. Які функції повинна виконувати держава в економічній політиці?
2. Які принципи необхідно реалізувати у процесі здійснення економічної політики?
3. Яким чином цілі економічної політики повинні відповідати економічним функціям держави?
4. Яким чином структуровані цілі економічної політики?
5. Які стратегічні цілі реалізуються в економічній політиці?
6. Як координуються стратегічні та тактичні цілі економічної політики?
7. Які існують інструменти економічної політики?

Модуль II. КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Тема 4. Особливості економічної політики в умовах трансформації

П л а н

1. Процес трансформації соціально-економічних відносин. Поняття інверсійної економіки.
2. Особливості кризи командно-адміністративної економіки.
3. Основні процеси у трансформаційних суспільствах.
4. Реалізація принципу верховенства права в економіці.

Тема реферату

Інверсійний шлях економічного розвитку: причини та особливості.

Практичне завдання

Важливим напрямом економічної політики інверсійної економіки є стимулювання внутрішнього ринку. Проаналізуйте способи, які пропонуються українським урядом: а) упровадження механізмів фінансової підтримки інвестиційних проєктів для розвитку виробництва і модернізації потужностей; б) компенсація інвестору коштів, вкладених у створення інфраструктури (енерго- та водопостачання, під'їзні дороги тощо), зокрема у рамках державно-приватного партнерства; в) стимулювання попиту на продукцію вітчизняного виробництва шляхом компенсації відсоткової ставки при виплаті кредитів для тих суб'єктів, які закупають машинобудівну техніку вітчизняного виробництва; г) забезпечення конкурентного доступу до мереж і енергії, що сприятиме унеможливленню зловживань монопольним становищем суб'єктами природних монополій у сфері енергетики, теплопостачання, централізованого водопо-

стачання та водовідведення; д) використання механізмів СОТ для захисту внутрішнього ринку, включаючи компенсаційні мита й інші захисні заходи.

Тестові завдання

1. До чого відноситься встановлення правових норм, що регулюють економічну діяльність, засоби впливу на господарські процеси, сприяння формуванню ефективної структури економіки, заходи охорони навколишнього середовища?

- а) інструментів економічної політики;
- б) сфери економічної політики;
- в) завдань економічної політики;
- г) стратегічних цілей економічної політики;
- д) напрямів економічної політики.

2. На чому базується теорія політичного циклу?

- а) циклічності ділової кон'юнктури;
- б) циклічності виборчої кампанії;
- в) довгострокових хвилях в економіці;
- г) принципах вільної конкуренції;
- д) принципах вільної підприємницької діяльності.

3. Який принцип у процесі вибору цілей економічної політики у перехідний період неможливо використовувати?

- а) внутрішньої несуперечливості економічного життя;
- б) повноти цілей, їх ієрархії та відкритості;
- в) встановлення індикаторів трансформації;
- г) пріоритету суспільних інтересів;
- д) забезпечення конкуренції.

4. Що є заходами державної політики підтримки національного виробника у трансформаційній економіці?

- а) реалізація державних програм підтримки промисловості, спрямованих на імпортозаміщення;
- б) пріоритетне фінансування інвестиційних проєктів підприємств з іноземними капіталами;

- в) формування стандартів споживання продуктів харчування;
- г) скасування оподаткування прибутку приватних підприємств;
- д) законодавча заборона експорту продуктів національних виробників.

5. Який захід дерегуляції економічної політики в Україні є найефективнішим?

- а) створення Державної природоохоронної служби як консультативного органу та ліквідація існуючої структури Держкоінспекції як органу покарання підприємця;
- б) удосконалення умови отримання статусу безробітного;
- в) заборона надання особі статусу безробітного за наявності відповідних вакансій у Державному центрі зайнятості;
- г) запровадження механізму обов'язкової роботи за направленням (за спеціальністю на виробництві) протягом 3–х років для випускників вишів, технікумів, коледжів, професійно-технічних училищ;
- д) унеможливлення зловживань монополієм становисшем суб'єктами природних монополій у сфері енергетики, тепlopостачання, централізованого водopостачання та водовідведення.

6. Яка функція конкуренції посилюється у процесі роздержавлення економіки?

- а) обмеження ринкової влади: конкуренція забезпечує вибір між альтернативами і, таким чином, обмежує владу одного виробника;
- б) координаційна: у довгостроковому періоді конкуренція приводить до того, що вироблена продукція відповідає потребам і смакам споживачів;
- в) розподіл ресурсів: конкуренція створює умови для ефективного використання факторів виробництва відповідно до економічних принципів;
- г) інформаційна: конкуренція надає необхідну інформацію через дію механізму цін;

д) адаптаційна: конкуренція змушує підприємства підлаштуватися до змін у попиті.

7. Які передумови спонукають необхідність приватизаційної політики?

- а) відсутність конкурентного середовища;
- б) наявність державної власності;
- в) забезпечення переходу до ринкової економіки;
- г) проведення націоналізації;
- д) відсутність інструментів захисту приватної власності.

8. Який основний зміст закладено у приватизаційній політиці?

- а) роздержавлення власності;
- б) перетворення державної власності у комунальну форму;
- в) безкоштовне отримання активів державних підприємств;
- г) придбання власності за ринковими цінами;
- д) наповнення державного бюджету.

9. Які дії у книзі «Основні принципи економічної політики» В. Ойкена стосуються особливостей трансформаційних перетворень?

- а) свобода дій;
- б) планово-централізованого (частково або повністю) управління економікою;
- в) політика середнього шляху;
- г) забезпечення конкурентного порядку;
- д) точкова політика.

10. Які процеси викликали кризу командно-адміністративної економіки?

- а) технологічна криза;
- б) неефективність методів господарювання;
- в) криза суспільної моралі;
- г) надмірна кількість державних підприємств;
- д) криза зовнішньоекономічної діяльності.

Список рекомендованої літератури

Алимов О. М., Даниленко А. І., Трегобчук В. М. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: монографія. Київ: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. 540 с.

Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка. Феноменологія взаємодії та розвитку. Київ: Ін-т економіки та прогнозування, 2009. 864 с.

Иерархия и сети в институциональной архитектонике экономических систем: монография / под ред. А. А. Гриценко. Ин-т экономики и прогнозирования. Киев. 2013. 580 с.

Чинники і тренди економічного зростання в Україні: кол. монографія / за ред. М. І. Скрипниченко. Київ: ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАН України», 2018. 386 с.
URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/302.pdf>

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає специфіка трансформаційного процесу?
2. Які специфічні ознаки характеризують перехідну економіку?
3. Які специфічні особливості емерджентних економік?
4. Якою є специфіка інверсійного етапу?
5. Які кризові явища відбувалися у командно-адміністративній системі?
6. Які специфічні риси притаманні економічній політиці інверсійних економік?
7. Які стратегічні цілі реалізуються у трансформаційних економіках?
8. У чому полягає принцип верховенства права в економіці?
9. Які основні напрями економічної політики у сучасних умовах в Україні?

Тема 5. Економічна політика реалізації стабільного економічного розвитку

П л а н

1. Типи та моделі економічного розвитку.
2. Сучасне трактування характеру стабільного економічного розвитку: концепції, принципи, цілі та завдання.
3. Концепція ООН «Всесвітньої моделі майбутньої цивілізації» та її основні завдання.
4. Чинники і тренди економічного зростання в Україні.

Практичне завдання

Ознайомтесь з Концепцією стійкого економічного розвитку на сайті: <http://csrjournal.com/13169-prinyata-novaya-povestka-dnya-v-oblasti-ustojchivogo-razvitiya.html> та проаналізуйте ті завдання, які визначають її основний зміст. Яким чином основні положення даної концепції можуть упроваджуватися у діяльність бізнесових структур?

Тема реферату

Міжнародні стандарти економічного розвитку.

Тестові завдання

1. Які заходи економічної політики забезпечують макроекономічну стабілізацію економіки і економічне зростання?

- а) відсутність контролю над інфляційними процесами в умовах суттєвого надходження на ринок іноземної валюти;
- б) заборона функціонування вільних економічних зон і територій зі спеціальним режимом інвестування;
- в) вільне ціноутворення у газовому і енергетичному секторах;
- г) стандартизація та уніфікація якості людського капіталу;

д) збільшення рівня заробітної плати відповідно до зростання продуктивності праці.

2. Чим обумовлена необхідність прийняття концепції стабільного економічного розвитку?

- а) обмеженістю природних ресурсів;
- б) збільшенням впливу життєдіяльності суспільства на екологічне середовище;
- в) військовими конфліктами;
- г) глобальними та інтеграційними процесами у світі;
- д) новим етапом розвитку інформаційних технологій.

3. Який базовий принцип покладено в основу концепції стійкого розвитку?

- а) забезпечення економічного розвитку з урахуванням необхідності задоволення потреби у розвитку теперішніх та майбутніх поколінь;
- б) право на здорове та плідне життя в гармонії з природою;
- в) захист навколишнього середовища повинен стати невід'ємною частиною процесу розвитку;
- г) перехід до моделей виробництва та споживання, що сприяє досягненню стійкого розвитку;
- д) збільшення диспропорції в рівні життя громадян світової спільноти.

4. Який основний інструмент держави безпосередньо забезпечує охорону навколишнього середовища?

- а) відрахування на захист навколишнього середовища;
- б) організація і фінансування відповідних наукових робок;
- в) непрямі податки;
- г) податкові пільги;
- д) заборона діяльності підприємств, які забруднюють навколишнє середовище.

5. Які основні складові визначають концепцію ООН «Всесвітньої моделі майбутньої цивілізації»?

- а) економічне зростання, соціальний прогрес та захист навколишнього середовища;
- б) встановлення критеріїв якості навколишнього середовища;
- в) встановлення граничних величин забруднення;
- г) збільшення встановлених нормативів якості навколишнього середовища;
- д) зміна розміру нормативів у бік погіршення конкретної екологічної ситуації.

6. Чим визначається соціальний прогрес?

- а) високим рівнем освіти, охорони здоров'я, фізичної та духовної культури, що забезпечують фізичний та інтелектуальний розвиток особи;
- б) якісним удосконаленням робочої сили;
- в) розвинутим ринком соціальних послуг;
- г) покращенням матеріального достатку громадян суспільства;
- д) високим рівнем економічної злочинності.

7. Чим визначається характер забезпечення гендерної рівності?

- а) наданням переваг жінкам на роботі;
- б) зменшенням розриву у середній заробітній платі між чоловіками та жінками;
- в) визначенням квоти гендерного паритету в органах влади;
- г) наданням додаткової відпустки жінкам;
- д) висуванням жінок на керівні посади.

8. Що є характерним для справедливого соціального розвитку?

- а) прояви нерівності та дискримінації;
- б) збільшення масштабів крайньої бідності та соціального відторгнення;
- в) зростання чисельності соціально уразливих груп населення;
- г) відновлення економічного зростання та забезпечення

рівного доступу жінок та чоловіків до участі в економічному, соціальному та політичному житті;

д) поширення відчуття соціальної несправедливості та недовіри суспільства до більшості державних інституцій.

9. Яке визначення бідності можна вважати найбільш чітким?

а) неможливість через брак коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу;

б) це стан людини, яка не може знайти роботу, що відповідає її потребам;

в) недостатність грошових коштів для задоволення потреб родини;

г) рівень доходу нижчий за прожитковий мінімум;

д) це відсутність нормального життя.

10. Які економічні причини призводять до виникнення бідності?

а) безробіття, низька заробітна плата, низька продуктивність праці, неконкурентоспроможність галузі;

б) інвалідність, старість, високий рівень захворюваності;

в) неповні сім'ї, велика кількість утриманців у родині;

г) низький рівень соціальних гарантій;

д) небажання працювати, нездоровий психологічний стан.

Список рекомендованої літератури

Алимов О. М., Даниленко А. І., Трегобчук В. М. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: монографія. Київ: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. 540 с.

Співачук В. Л. Економічна теорія та економічна політика: алгоритм комунікації. *Наука й економіка*. 2016. Вип. 1. С. 107–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2016_1_20

Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора: монографія / пер. з англ. Київ: Основи, 1998. 854 с.

Запитання для самоконтролю

1. Що являє собою стабільний економічний розвиток? Його відмінності від економічного зростання.
2. Наведіть сучасне трактування стабільного економічного розвитку.
3. Які основні принципи покладені в основу стабільного економічного розвитку?
4. Які фактори стимулюють економічний розвиток та зростання?
5. Які основні положення концепції ООН «Всесвітньої моделі майбутньої цивілізації»?
6. Які завдання визначаються сучасною концепцією стабільного економічного розвитку?
7. Які сучасні чинники вимагають зміни моделі економічного розвитку?
8. Які завдання сучасної концепції, на Вашу думку, є найбільш актуальними для упровадження в Україні?

Т е м а 6. Програмування та прогнозування національної економіки

1. Суть державного програмування, види програм. Державні цільові програми. Формування програм розвитку національної економіки.
2. Принципи та функції соціально-економічного прогнозування. Класифікація основних методів прогнозування.
3. Макроекономічне планування як функція державного регулювання.
4. Основні прогнози національних та міжнародних організацій щодо економіки України.

Тема реферату

Основні напрями діяльності «Інституту економіки та прогнозування» НАН України.

Практичне завдання

Міжнародний валютний фонд кожного року робить прогноз світової економіки щодо кожної країни (World Economic Outlook, WEO). Ознайомтеся з останнім звітом, визначте: які показники є об'єктом дослідження, на основі якого матеріалу робиться звіт та що є критерієм достовірності цих прогнозів.

Тестові завдання

1. Що є об'єктом державного прогнозування?

- а) рівень доходу домогосподарств;
- б) коливання валютного курсу на міжбанківській біржі;
- в) рівень споживчих цін у кожному регіоні;
- г) темпи зростання ВВП;
- д) кількість малих підприємств.

2. Яка ознака найкращим чином відповідає сутності економічного прогнозування?

- а) визначення і реалізація оптимального, з точки зору національних інтересів, сценарію розвитку економіки;
- б) розробка комплексних програм розвитку національної економіки або її секторів;
- в) планування поточних економічних процесів;
- г) досягнення прийняттого для держави варіанта розвитку національної економіки;
- д) неадміністративний метод організації економіки.

3. У чому полягає сутність державного регулювання у ринковій економіці?

- а) держава втручається лише у періоди циклічних криз;
- б) гнучкому поєднанні адміністративних та економічних заходів із метою забезпечення економічного зростання;
- в) плануванні виробництва;
- г) суперечності ринку та держави;
- д) підтримці тільки соціальної сфери країни.

4. Який принцип покладений в основу використання програмно-цільового методу?

- а) системність і цілісність державної політики;
- б) протекціонізм;
- в) селективність;
- г) координація регіонального та республіканського рівнів;
- д) обмеженість цілей та завдань.

5. Як називається процес прогнозування, бюджетного планування та програмування, що розроблюється місцевими органами управління?

- а) макропланування;
- б) регіональне планування;
- в) мезопланування;
- г) мікропланування;
- д) міжгалузеве планування.

6. Як називається процес формування системи параметрів, що характеризують стан та розвиток економіки країни?

- а) макроекономічне планування;
- б) індикативне планування;
- в) прогнозування;
- г) оперативне управління;
- д) стратегічне планування.

7. Що є об'єктом макроекономічного планування?

- а) розширене відтворення;
- б) динамічне економічне зростання;
- в) міжнародна інтеграція;
- г) соціальна орієнтація економіки;
- д) діяльність асоційованого власника природних ресурсів.

8. Що відносять до економічних методів державного регулювання?

- а) методи заборони та примусу;
- б) методи заборони та дозволу;

- в) засоби фінансової політики, прогнозування, планування, програмування;
- г) видачу ліцензій на зайняття окремими видами діяльності;
- д) засоби покарання порушників.

9. *За яким критерієм оцінюються прогнози економічного і соціального розвитку?*

- а) сукупністю прогнозів;
- б) змінами, що відбуваються в економіці;
- в) відповідністю прогнозних показників досягнутим результатам;
- г) способами і методами прогнозування;
- д) відповідністю бажаному результату.

10. *Який міжнародний рейтинг визначається об'єднанням таких показників: якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, рівень технологічного розвитку, розмір внутрішнього ринку?*

- а) індекс глобальної конкурентоспроможності;
- б) індекс людського розвитку;
- в) індекс соціального розвитку;
- г) індекс неспроможності держави;
- д) кредитний рейтинг.

Список рекомендованої літератури

Иерархия и сети в институциональной архитектонике экономических систем: монография / под ред. А. А. Гриценко. Ин-т экономики и прогнозирования. Киев. 2013. 580 с.

Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора: монографія / пер. з англ. Київ: Основи, 1998. 854 с.

Чинники і тренди економічного зростання в Україні: колективна монографія / за ред. М. І. Скрипниченко. Київ: ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАН України», 2018. 386 с.
URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/302.pdf>

Запитання для самоконтролю

1. Яким чином стратегічні цілі економічної політики формують напрями цілеспрямованості держави?
2. У чому полягає сутність державного прогнозування?
3. Чим відрізняються програмування, прогнозування та планування?
4. Назвіть основні види програм та наведіть приклади.
5. У чому суть державних цільових програм?
6. Чим спеціальні програми відрізняються від цільових?
7. Обґрунтуйте основні риси макроекономічного планування.
8. Чим індикативний план відрізняється від директивного?
9. Розкрийте сутність процесу прогнозування.
10. Назвіть види соціально-економічних прогнозів.
11. Які основні принципи забезпечують ефективність прогнозування?
12. Які методи використовуються у прогнозуванні?

Тема 7. Економічна політика реалізації принципів концепції «Бізнес та захист людини»

П л а н

1. Основний зміст Керівних принципів підприємницької діяльності в аспекті прав людини.
2. Принципи підприємницької діяльності. Інтереси підприємців, їх класифікація.
3. Зміст та класифікація стейкхолдерів. Сукупність інтересів стейкхолдерів.
4. Зобов'язання держави в аспекті захисту прав людини.

Практичне завдання

Вам необхідно ознайомитися з Керівними принципами підприємницької діяльності в аспекті прав людини, що розміщені на сайті: <https://www.ohchr.org/RU/Issues/Business/Pages/Featurestories.aspx> та відповісти на питання. Унаслідок чого були прийняті ці принципи? Які основні розділи у цьому документі? Яким чином Україна може імплементувати ці принципи? Чи стикалися Ви особисто з порушенням ваших прав, які були прямо або опосередковані пов'язані із діяльністю бізнесових структур?

Тестові завдання

1. Який основний зміст закладено у Керівні принципи підприємницької діяльності в аспекті прав людини?

а) визначення загального стандарту, що спрямований на запобігання загрозам негативного впливу діяльності бізнесових структур на права людини;

б) визначення ролі підприємств, що виконують спеціалізовані функції у спеціалізованих органах, які ставлять вимоги дотримуватися законів і поважати права людини;

в) необхідність забезпечувати дотримання та захист прав людей, які прямо або опосередковано знаходяться у сфері підприємницької діяльності;

г) необхідність захищати права та інтереси підприємців;

д) необхідність домагатися відчутних результатів у забезпеченні соціально стійкої глобалізації.

2. У чому полягають обов'язки держави щодо захисту прав людини?

а) держави повинні забезпечувати захист від порушень прав людини третіми сторонами;

б) потреба вжиття необхідних заходів, спрямованих на попередження та розслідування порушень, що вчиняють окремі підприємці;

в) держава не повинна нести відповідальність за порушення прав людини приватними суб'єктами;

г) держави повинні чітко заявити, що вони очікують від усіх підприємств, які розміщені на їх території, дотримання прав людини у рамках своєї діяльності;

д) держави повинні розробити національні стандарти захисту прав людини.

3. Які права необхідно захищати у межах підприємницької діяльності?

- а) право на голосування;
- б) право на достойні умови праці;
- в) право на співробітництво з роботодавцями;
- г) право на зайняття фізичними вправами;
- д) право на гідність.

4. Яке право підприємця співпадає з інтересами найманої праці?

- а) на гарантоване довготривале функціонування і забезпечення безпеки;
- б) на отримання надприбутку;
- в) самостійно збільшувати ціну на створену продукцію;
- г) на банкрутство;
- д) на ліквідацію фірми.

5. Хто такі стейкхолдери?

- а) група осіб, що можуть впливати на діяльність організації або здатні відчувати на собі вплив від діяльності організації;
- б) особи, які купують продукцію або послуги фірми;
- в) наймані працівники;
- г) акціонери;
- д) кредитори.

б. За якими критеріями виникають стейкхолдери?

- а) бажанням втручатися у діяльність підприємця;
- б) можливістю впливу на бізнес;
- в) залежністю від інтересів підприємців;
- г) державними вимогами;
- д) законодавчими нормами.

7. Які інтереси найманого робітника потрапляють у сферу захисту з боку підприємців?

а) свобода кожного громадянина влаштовувати своє життя так, як це відповідає (у рамках його фінансових можливостей) його особистим бажанням і уявленням;

б) право на усвідомлене споживання якісних товарів та послуг;

в) право на стійкість національної валюти;

г) право на безпечні умови праці;

д) забезпечення соціального статусу.

8. Які інтереси бізнесу не суперечать захисту прав людини?

а) намагання збільшення прибутку;

б) концентрація капіталу та виробництва на ринку певного товару або послуги;

в) підтримання розбіжності у зарплаті чоловіків та жінок;

г) збільшення зарплати відповідно до зростання компетенції робітників;

д) зменшення кількості акціонерів.

9. Які інтереси споживачів повинні бути захищені?

а) якісна продукція;

б) рівень задоволення роботою;

в) оподаткування прибутку;

г) розмір премій менеджерів;

д) проведення акцій соціальної відповідальності.

10. Які існують способи захисту прав людини у процесі її трудової діяльності, що використовує держава?

а) підтримування якомога високого і стабільного рівня зайнятості, маючи на меті досягнення повної зайнятості;

б) забезпечення ефективного захисту права трудящих заробляти собі на життя працюю за вільно обраною спеціальністю;

в) створення або додержання для всіх трудящих належних умов відпочинку;

- г) забезпечення або сприяння забезпеченню відповідної професійної орієнтації, професійної підготовки і перепідготовки;
- д) забезпечення співробітників необхідним майном та житлом.

Список рекомендованої літератури

Співачук В. Л. Економічна теорія та економічна політика: алгоритм комунікації. *Наука й економіка*. 2016. Вип. 1. С. 107–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2016_1_20

Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора: монографія / пер. з англ. Київ: Основи, 1998. 854 с.

Тарасевич В. М. Про державно-капіталістичну обумовленість інноваційного розвитку національної економіки. *Економіка України*. 2017. № 11. С. 16–32.

Шевченко Л. С. Соціальний контекст ведення бізнесу у XXI столітті: роздуми після дискусії на III Харківському міжнародному юридичному форумі. 24–28 верес. 2019 р. *Економічна теорія та право*. 2019. № 3 (38). С. 79–94. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2019-38-3-79>

Запитання для самоконтролю

1. Чим обумовлена необхідність прийняття Керівних принципів підприємницької діяльності в аспекті прав людини?
2. Які принципи підприємницької діяльності стосуються захисту прав людини?
3. Які інтереси переслідує бізнес?
4. Хто такі стейкхолдери?
5. Які інтереси переслідують стейкхолдери?
6. Які суперечності виникають між підприємцями і стейкхолдерами?
7. У чому специфіка інтересів підприємців в умовах первісного нагромадження?
8. Які заходи застосовуються для захисту суб'єктів, що пов'язані з бізнесом?
9. Яку роль виконує держава в аспекті вирішення супе-

речностей між підприємцями та стейкхолдерами?

10. За якими критеріями суспільство визначає захист інтересів людини?

Т е м а 8.1. Структурно-галузева політика

П л а н

1. Поняття та об'єктивні передумови суспільного розподілу праці.
2. Відтворювальна та галузева структури економіки.
3. Зміст, цілі, пріоритети, принципи та механізми структурної політики.
4. Економічна політика в аграрному секторі.

Т е м а 8.2. Інвестиційна політика

П л а н

1. Інвестиційна політика: зміст, інструменти та особливості реалізації у національній економіці.
2. Інвестиційний клімат в Україні.
3. Економічна політика забезпечення розвитку цифрової економіки. Особливості цифрових технологій.

Практичне завдання

Відповідно до «Цифрової адженди України – 2020» [дивіться на сайті: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> («Цифровий порядок денний» – 2020)] представлені Концептуальні засади, першочергові сфери, ініціативи та проекти «цифровізації» України до 2020 р. Одним із принципів цифровізації є створення переваг (вигід) у різноманітних аспектах повсякденного життя. Цифрові технології, прикладні застосування тощо є інструментами для досягнення цілей, що пов'язані з різними

сферами життєдіяльності людини та країни: підвищення якості охорони здоров'я і культури, створення нових робочих місць, розвитку підприємництва, сільського господарства, транспорту, захисту навколишнього середовища і управління природними ресурсами, сприяння подоланню бідності, запобігання катастрофам тощо. Обґрунтуйте реальність цих переваг та наведіть приклади цифровізації, з якими Ви стикаєтеся у своєму житті.

Тестові завдання

1. Що таке структурні диспропорції?

- а) відставання певних галузей від світового рівня;
- б) нерівномірний розвиток галузей виробництва, коли одні галузі переважають над іншими;
- в) циклічний розвиток економіки;
- г) стабільний розвиток галузей економіки;
- д) спрямованість на розвиток військово-промислового сектору економіки.

2. Яка основна мета проведення структурної перебудови?

- а) зміна попередніх галузевих пропорцій;
- б) забезпечення конкурентоспроможності продукції;
- в) докорінна технічна модернізація виробництва;
- г) зміна структури економіки у бік збільшення аграрно-промислового комплексу;
- д) формування нової структури економіки.

3. Що так інвестиції?

- а) витрати у формі довгострокових вкладень капіталу в окремі галузі економіки;
- б) засоби виробництва;
- в) оборотні кошти підприємств;
- г) усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що спрямовані у будь-яку діяльність з метою досягнення певної вигоди;
- д) виробниче обладнання.

4. У чому полягає основний зміст інвестиційної діяльності?

а) вкладанні грошових коштів та інших цінностей у будь-які активи з метою отримання прибутку або іншого корисного ефекту;

б) наданні грошових коштів із метою отримання відсотка та реалізації принципу повернення;

в) вкладенні коштів в основний капітал фірми;

г) купівлі-продажу цінних паперів на біржі;

д) наданні грошових коштів у позику.

5. Як визначаються інвестиції, що вкладені у цінні папери?

а) реальні;

б) фінансові;

в) короткострокові;

г) інноваційні;

д) довгострокові.

6. Які заходи сприяють підтримці малого підприємництва?

а) ускладнення процедури реєстрації;

б) збільшення оподаткування;

в) посилення методів контролю за діяльністю малих підприємств;

г) зрівняння умов надання кредитів різним підприємствам;

д) сприяння створенню самоврядних організацій, що забезпечують захист прав малих підприємств;

е) посилення контролю за якістю продукції, що випускають малі підприємства.

7. Який принцип економічної політики сприяє інвестиційній діяльності?

а) централізація інвестиційних ресурсів у межах державного бюджету;

б) визначення пріоритетними державні органи влади;

в) прийняття нової нормативної бази інвестиційного процесу;

г) проведення децентралізації інвестиційних процесів;

д) переваги вкладання у банківські установи.

8. До якої сфери державної політики відносять формування і функціонування ринку сільськогосподарської продукції та сировини?

- а) зовнішньоекономічна діяльність;
- б) агропромислова політика;
- в) політика природокористування;
- г) фінансова політика;
- л) соціальна політика.

9. Які основні засади державної аграрної політики будуть реалізовані в Україні?

- а) гарантування продовольчої безпеки держави;
- б) перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави;
- в) розроблення і запровадження державних та регіональних програм комплексного розвитку сільських територій, удосконалення державної підтримки розвитку підприємництва з метою розв'язання проблеми зайнятості сільського населення;
- г) створення сприятливих умов для реалізації експортного потенціалу аграрного сектору економіки;
- д) усі відповіді правильні.

10. Який основний аргумент висувають на користь державного регулювання аграрної сфери в Україні?

- а) нееластичний попит на сільгосппродукцію;
- б) низькі доходи сільськогосподарських виробників;
- в) низький рівень технологічного оснащення сільського господарства;
- г) залежність аграрників від експортних цін;
- д) нестабільний попит на аграрну продукцію на світових ринках.

Список рекомендованої літератури

Иерархия и сети в институциональной архитектонике экономических систем: монография / под ред. А. А. Гриценко. Ин-т экономики и прогнозирования. Киев. 2013. 580 с.

Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора: монографія / пер. з англ. Київ: Основи, 1998. 854 с.

Чинники і тренди економічного зростання в Україні: кол. монографія / за ред. М. І. Скрипниченко. Київ: ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАН України», 2018. 386 с.
URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/302.pdf>

Запитання для самоконтролю

1. Що таке суспільний розподіл праці? Які фактори на нього впливають?
2. Чим визначається відтворювальна структура економіки?
3. Які галузі включені до структури економіки?
4. Основна мета структурної політики держави.
5. Які основні напрями структурної політики?
6. У чому полягає політика у галузі інфраструктури?
7. Які основні заходи впливу держави на агробізнес?
8. Особливості інвестиційної політики.
9. Що таке інвестиційний клімат?
10. Які фактори впливають на інвестиційний клімат у країні?
11. Чим визначається інвестиційний клімат України?
12. Які основні проблеми створення в Україні сприятливого інвестиційного клімату?
13. Що таке цифровізація економіки?
14. Які основні напрями економічної політики у сфері цифровізації?

Тема 9.1. Сутність, функції та напрями соціальної політики

П л а н

1. Основний зміст соціальної політики. Історичний характер реалізації принципу соціальної справедливості.
2. Моделі соціальної політики. Основні напрями соціальної політики та її критерії.

3. Політика зайнятості.
4. Поняття та зміст середнього класу.

Т е м а 9.2. Політика у галузях охорони здоров'я та освіти

П л а н

1. Система соціального захисту. Соціальне страхування.
2. Державна політика доходів.
3. Політика у галузі охорони здоров'я.
4. Політика у галузі освіти.

Запитання для самоконтролю

1. Основний зміст соціальної економіки.
2. Яким чином впливає принцип соціальної справедливості на соціальну політику?
3. Які основні пріоритети соціального розвитку національної економіки?
4. Які фактори визначають моделі соціальної політики у різних країнах?
5. За якими напрямками здійснюється соціальна політика?
6. Які основні напрями соціальної політики в Україні?
7. За якими критеріями визначають ефективність соціальної політики?
8. Чим відрізняється рівень життя від якості життя?
9. З яких складових формується індекс людського розвитку?
10. Які пріоритети реалізуються у програмах охорони здоров'я?
11. Які особливості політики держави у галузі освіти?

Практичне завдання

Вам необхідно ознайомитися з показником – індексом людського розвитку, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території. За допомогою цього індексу порівнюється рівень життя різних країн. Індекс публікується у рамках програми розвитку ООН у звітах про розвиток людського потенціалу. Як Ви вважаєте, чому саме таку структуру має цей показник? Які фактори впливають на зміни цього індексу? Чи вважаєте, що цей показник цілком задовольняє критерій здійснення соціальної політики у країні? Яким чином визначається індекс людського розвитку в Україні?

Тестові завдання

1. Який показник включається у розрахунок світового індексу людського потенціалу?

- а) якість життя;
- б) рівень життя;
- в) рівень безробіття;
- г) середній дохід на душу населення;
- д) тривалість життя.

2. Що відноситься до соціальної сфери?

- а) освіта та охорона здоров'я;
- б) сільське господарство;
- в) енергопаливний сектор;
- г) сфера виробництва харчових продуктів;
- д) фонд субсидування.

3. Що таке державна політика доходів?

а) встановлення державою розміру заробітної плати усім зайнятим;

б) здійснення перерозподілу доходів через оподаткування та їх спрямування на забезпечення соціальних виплат з метою зменшення рівня соціальної нерівності;

- в) підтримка рівної заробітної плати в окремих галузях економіки;
- г) підтримка малого та середнього підприємництва;
- д) заохочення інвестицій.

4. Яку мету переслідує політика доходів у країнах із ринковою економікою?

- а) покриття дефіциту державного бюджету;
- б) запобігання інфляції;
- в) збільшення конкурентоспроможності вітчизняних товарів;
- г) зменшення нерівності доходів громадян;
- д) збільшення депозитних рахунків громадян.

5. Чим визначається межа бідності у національній економіці?

- а) мінімальним рівнем доходу, який вважають адекватним у певній країні;
- б) суб'єктивним відчуттям неблагополуччя;
- в) індексом людського розвитку менше ніж 0.700;
- г) отриманням доходу до \$1.90 у день;
- д) відсутністю субсидування житлових послуг.

6. Що є основною причиною зростання державних витрат у соціальній сфері?

- а) низький рівень безробіття;
- б) криза оточуючого середовища;
- в) зміна соціальних стандартів життя у країні;
- г) збільшення питомої ваги населення старшого віку;
- д) збільшення надходжень до державного бюджету.

7. У чому полягає основний зміст соціальної політики держави?

- а) регулюванні соціальних відносин у суспільстві, регламентації умов взаємодії суб'єктів економіки у соціальній сфері (у тому числі між роботодавцями і найманою робочою силою);

- б) забезпеченні повної зайнятості;
- в) забезпеченні рівності у споживанні;
- г) створенні умов для ефективного бізнесу;
- д) створенні системи соціального захисту для безробітних.

8. До якої моделі відноситься соціальна політика, де: превають ідеї вторинності соціальної сфери щодо виробництва; жорсткий контроль державою соціальних відносин; зрівняльний принцип розподілу (егалітаризм)?

- а) адміністративно-командної;
- б) японської;
- в) української;
- г) німецької;
- д) шведської.

9. До якої моделі відноситься соціальна політика, де надзвичайно висока частка ВВП, яка розподіляється через бюджет (понад 50%), домінують ідеї рівності та солідарності, здійснюються профілактичні заходи у сфері зайнятості, високий рівень соціального захисту населення, що забезпечується в основному за державні кошти?

- а) адміністративно-командної;
- б) японської;
- в) української;
- г) німецької;
- д) шведської.

10. До якої моделі відноситься соціальна політика, де присутні такі риси: проводиться політика вирівнювання доходів, домінує психологія колективізму, солідарності у доходах, досягається консенсус між різними суб'єктами у вирішенні соціально-економічних проблем, здійснюється виділення питань підвищення життєвого рівня населення у ранг національних пріоритетів?

- а) шведської;
- б) японської;

- в) української;
- г) німецької;
- д) адміністративно-командної.

Список рекомендованої літератури

Камінська Т. М., Костюченко О. Є. Правові засади розвитку договірної економіки в охороні здоров'я України. *Економічна теорія та право*. 2016. № 4. С. 57–66.
URL: <http://econtlaw.nlu.edu.ua/правові-засади-розвитку-договірної-е/>

Тема 10.1. Монетарна політика

П л а н

1. Грошовий ринок та його основні закономірності функціонування.
2. Мета, зміст, завдання та інструменти грошово-кредитної політики.
3. Роль та значення центральних банків країни у регулюванні грошово-кредитних відносин.
4. Основні моделі грошової політики.

Тема 10.2. Бюджетно-податкова політика

П л а н

1. Суть, види та завдання фіскальної політики держави.
2. Бюджетна система. Державний бюджет, його стан та обмеження.
3. Державний борг та його вплив на національну економіку. Секвестр видатків бюджету.

4. Податкова політика держави, її сутність, зміст, напрями реалізації. Податки та їх класифікація. Види ухилення від сплати податків.

Практичне завдання

Політика реформування банківської системи України упродовж останніх років обернулася значною втратою обігових коштів бізнесу, зменшенням кредитної підтримки економіки, банкрутствами підприємств, які втратили кошти у банках, зниженням реальних доходів і заощаджень громадян. Для вирішення нагальних проблем у сфері кредитної політики та фінансового сектору економіки експертами пропонується здійснити низку заходів. Проаналізуйте ці заходи, висловіть свою думку з цього приводу.

- Розробка основ грошово-кредитної політики НБУ на наступний період має враховувати основоположні показники та цілі, на яких базуватиметься Стратегія промислового розвитку країни та Стратегії розвитку високотехнологічних галузей, що розробляються зараз Урядом, та орієнтуватися на створення нових робочих місць та зростання економіки.

- Повернення довіри до банків: спільно з учасниками фінансового ринку розробити зміни до Закону України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», в якому змінити черговість у частині отримання відшкодування для стимулювання НБУ та Фонду.

- Розробка програми кредитної підтримки малого та середнього бізнесу, включаючи створення фондів гарантування кредитів МСП на засадах партнерства держави і бізнесу, із залученням кредитних коштів, інвестицій та технічної допомоги міжнародних організацій.

- Забезпечення створення спеціалізованого бюро кредитних історій для корпоративних клієнтів, що дозволить поліпшити доступ до банківських кредитів для МСП.

- Розгляд можливості виділення центральним банком ресурсів для забезпечення кредитування МСП банкам, що мають програми мікrokредитування.

- Забезпечення розвитку фінансового лізингу для МСБ,

який дозволить отримувати матеріальні ресурси для започаткування власної справи без застави.

Тестові завдання

1. Що є інструментом грошово-кредитної політики держави?

- а) процентні ставки комерційних банків;
- б) операції на відкритому ринку з купівлі і продажу державних цінних паперів;
- в) кредити міжнародним банкам та урядам;
- г) підвищення курсу національної валюти;
- д) фінансування витрат державного бюджету.

2. Як поділяються податки за способами вилучення?

- а) загальні і спеціальні;
- б) центральні та місцеві;
- в) прями та непрямі;
- г) реальні і особисті;
- д) податки на доходи і податки на власність.

3. Яка основна мета сучасної грошово-кредитної політики в Україні?

- а) забезпечення стабільності національної грошової одиниці;
- б) збільшення кількості комерційних банків;
- в) збільшення розміру інвестицій в економіці;
- г) розширення кількості приватних підприємств;
- д) інноваційний розвиток країни.

4. Що відноситься до завдань обов'язкових мінімальних резервів?

- а) гарантована стабільність економічної системи;
- б) зберігання обов'язкових резервів у центральному банку на безстрокових рахунках;
- в) попередження дефіциту державного бюджету;
- г) визначення відсоткових ставок комерційних банків;
- д) гарантування заробітної плати банківським робітникам.

5. Яку основну функцію виконують податки?

- а) забезпечення фінансування державних підприємств;
- б) виконання соціальних зобов'язань;
- в) покриття дефіциту платіжного балансу;
- г) стимулювання зовнішньоекономічної діяльності держави;
- д) заборони використання шкідливих підприємств.

6. У чому полягає основна мета грошово-кредитної політики Національного банку України?

- а) регулюванні тарифів на житлово-комунальні послуги;
- б) захисті національного виробника від іноземної конкуренції;
- в) прискоренні приватизаційних процесів в Україні;
- г) мобілізації грошових ресурсів, їх розподілі і використанні для виконання державою її функцій;
- д) зміні грошової маси в обігу, обсягу кредитів, рівня процентних ставок та інших показників грошового обігу і ринку позикового капіталу з метою регулювання господарської кон'юнктури.

7. На що спрямована фінансова політика держави?

- а) регулювання тарифів на житлово-комунальні послуги;
- б) захист національного виробника від іноземної конкуренції;
- в) стимулювання приватизаційних процесів в Україні;
- г) мобілізацію грошових ресурсів, їх розподіл і використання для виконання державою її функцій;
- д) регулювання грошової маси в обігу, обсягу кредитів, рівня процентних ставок та інших показників грошового обігу і ринку позикового капіталу з метою регулювання господарської кон'юнктури.

8. Що таке дефіцит державного бюджету?

- а) перевищення доходів бюджету над видатками;
- б) перевищення видатків бюджету над доходами;

- в) ситуація, у якій доходи бюджету дорівнюють видаткам;
- г) процес надання дотацій національним виробникам;
- д) трансфертні виплати.

9. Який захід використовує уряд для покриття дефіциту державного бюджету?

- а) податкове покриття бюджету;
- б) очікування стадії зростання промислового циклу;
- в) збільшення витрат бюджету;
- г) збільшення імпорту товарів та послуг;
- д) зменшення експорту товарів та послуг.

10. Що таке секвестрування бюджету?

- а) пропорційне зниження усіх витратних статей бюджету на певну частину;
- б) зниження витрат бюджету на фінансування соціальної сфери;
- в) заборона фінансування військового комплексу;
- г) збільшення доходів від приватної підприємницької діяльності;
- д) зменшення дефіциту бюджету.

Список рекомендованої літератури

Алимов О. М., Даниленко А. І., Трегобчук В. М. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: монографія. Київ: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. 540 с.

Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін.; за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с.

Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка. Феноменологія взаємодії та розвитку. Київ: Ін-т економіки та прогнозування, 2009. 864 с

Иерархия и сети в институциональной архитектонике экономических систем: монография / под ред. А. А. Гриценко. Ин-т экономики и прогнозирования. Киев. 2013. 580 с.

Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора: монографія / пер. з англ. Київ: Основи, 1998. 854 с.

Запитання для самоконтролю

1. Що є об'єктом регулювання грошово-кредитної політики?
2. Зміст грошової політики.
3. Які інструменти використовуються у монетарній політиці?
4. Що таке кредитно-банківська система?
5. Які основні завдання вирішуються при проведенні грошово-кредитної політики?
6. Яку роль у кредитно-банківській системі відіграють центральні банки країни?
7. У чому єдність та розбіжності фінансової, фіскальної та бюджетної політики?
8. Що таке державний бюджет? Його основні функції.
9. Які основні способи формування дохідної частини бюджету?
10. За якими основними напрямками здійснюється витратна політика бюджету?
11. Чому виникає необхідність у секвестрі?
12. Яким чином вирішується дефіцит бюджету?
13. Основний зміст та функції податкової політики.
14. Які податки використовуються в українській економіці?
15. Чому люди ухиляються від сплати податків?

Тема 11.1. Сутність, зміст та форми зовнішньоекономічної політики

П л а н

1. Об'єктивні передумови необхідності зовнішньоекономічної політики. Фактори впливу на зовнішньоекономічну політику.
2. Зміст, напрями та методи зовнішньоекономічної політики.
3. Зовнішньоекономічна політика в умовах інтеграції та глобалізації. Основні види зовнішньоекономічної політики.
4. Зміст та структура платіжного балансу.

Т е м а 11.2. Зміст та інструменти валютної політики

П л а н

1. Сутність та зміст валютної політики. Історичні етапи розвитку валютної системи.
2. Валютне регулювання та його основні завдання.
3. Політика управління валютним паритетом. Основні завдання валютного контролю.
4. Діяльність Міжнародного валютного фонду, його цілі та функції. Історія співробітництва України та МВФ.

Практичне завдання

Україна обрала стратегічний курс на євроінтеграцію. У зв'язку з цим експертами пропонується система заходів, що спрямовані на поглиблення співпраці між Україною та ЄС. Проаналізуйте ці заходи та зробіть власні висновки щодо ефективності їх запровадження.

- Укладання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції у пріоритетних секторах промисловості та її подальше поширення на інші сектори промисловості.

- Допомога у гармонізації податкового законодавства до положень і норм ЄС.

- Отримання компенсації (знижки) для участі українських виробників у виставках та форумах, які проводяться в ЄС, з метою налагодження контактів з можливими партнерами.

- Розширення доступу українських підприємств для участі у державних закупках Євросоюзу.

- Збільшення квот на безмитну поставку сільськогосподарської продукції на європейський ринок у рамках спільної аграрної політики між Україною та Європейським Союзом.

- Опрацювання механізмів спрямування значної частини фінансової допомоги для розвитку бізнесу. Зокрема, йдеться про необхідність створення спеціального фонду, що мав би можливість тимчасово, повністю або частково субсидіювати (відшкодувати) відсоткові ставки з обслуговування інвестиційних кредитів для реалізації бізнес-проектів, пов'язаних із виходом на ринок ЄС.

Тестові завдання

1. Як називається політика, що визначає систему принципів і напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів і безпеки за допомогою митно-тарифних і нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі?

- а) зовнішньоекономічна;
- б) торговельна;
- в) митна;
- г) міжнародна;
- д) фінансова.

2. Який характер переважно має структура зовнішньоторговельного обігу України?

- а) товарний;
- б) сировинний;
- в) фінансовий;
- г) змішаний;
- д) інноваційний.

3. Як називається комплекс заходів обмежено-забороненого порядку, що перешкоджають проникненню іноземних товарів на внутрішній ринок країни?

- а) квотування;
- б) митно-тарифне регулювання;
- в) нетарифне регулювання;
- г) ліцензування;
- д) мито.

4. Яке міністерство визначає порядок реалізації квот і ліцензій на окремі товари?

- а) Міністерство фінансів України;
- б) Міністерство зовнішньоекономічних відносин України;
- в) Міністерство економіки України;
- г) Міністерство міжнародної торгівлі;
- д) Світова торговельна організація.

5. Як називається система заходів, що спрямовані на більш сприятливий розвиток економіки шляхом збільшення науково-технічних і виробничих зв'язків з іноземними країнами та розширення участі у міжнародному поділі праці?

- а) політика підприємства;
- б) політика вільної торгівлі;
- в) зовнішньоекономічна політика;
- г) політика протекціонізму;
- д) торговельна політика.

6. Як називається політика, що передбачає мінімальне втручання держави у зовнішньоекономічну діяльність і необмежений доступ на вітчизняний ринок іноземних товарів?

- а) вільної торгівлі;
- б) протекціонізму;
- в) антимонопольна;
- г) зовнішньоекономічна;
- д) торговельна.

7. Які інструменти валютного регулювання належать до економічних методів?

- а) ставка рефінансування центральних банків;
- б) фінансування бюджету;
- в) пряма заборона на валютні операції;
- г) встановлення курсу валюти;
- д) тимчасове припинення зовнішньоекономічної діяльності.

8. В яких випадках девальвація національної валюти не відбивається негативно на добробуті населення країни?

- а) не погіршуються умови зовнішньої торгівлі;
- б) не скорочується обсяг державних резервів;
- в) відбувається реальна індексація грошових доходів населення;
- г) не зменшуються золотовалютні резерви;
- д) збільшується валютний курс.

9. Якими є причини зовнішньої лібералізації економіки?

- а) заміна протекціоністської зовнішньої політики на свободу торгівлі з орієнтацією на використання порівняльних переваг у витратах;
- б) використання ефекту від масштабу виробництва;
- в) збільшення рівня заробітної плати до рівня розвинутих країн;
- г) зростання позитивного сальдо платіжного балансу;
- д) прискорення інновацій та їх поширення з боку транснаціональних підприємств.

10. За якої причини застосування протекціонізму вважається доцільним?

- а) зменшення внутрішньої зайнятості;
- б) захист конкурентоспроможних галузей економіки;
- в) насичення національного ринку товарами;
- г) диверсифікація виробництва заради стабільності;
- д) відсутність конкуренції на національному ринку.

Список рекомендованої літератури

Алимов О. М., Даниленко А. І., Трегобчук В. М. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне за-

безпечення: монографія. Київ: Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. 540 с.

Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін.; за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с.

Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора: монографія / пер. з англ. Київ: Основи, 1998. 854 с.

Федулова Л. І. Інноваційна економіка: підручник. Київ: Либідь, 2006. 480 с.

Шевченко Л. С. Інноваційні моделі соціально-економічного розвитку: Україна на тлі світових процесів. *Економічна теорія та право*. 2015. № 2. С. 9–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2015_2_3

Запитання для самоконтролю

1. Що таке міжнародний розподіл праці?
2. Які об'єктивні обставини формують зовнішньоекономічну політику?
3. Зміст зовнішньоекономічної політики.
4. Які функції зовнішньоекономічної політики?
5. Що таке протекціонізм?
6. Позитивні наслідки протекціонізму.
7. Негативні наслідки протекціонізму.
8. У чому сутність політики лібералізації зовнішньої торгівлі?
9. Які позитивні та негативні наслідки політики лібералізації для країн, що розвиваються?
10. Яких специфічних рис набуває зовнішньоекономічна політика в умовах глобалізації?
11. Суть валютної політики.
12. Яку мету переслідує валютна політика?
13. Яким чином відбувається управління валютним паритетом?
14. Які цілі та функції виконує МВФ?
15. Які позитивні та негативні наслідки несе для України співробітництво з МВФ?

Тема 12.1. Поняття економічної безпеки

П л а н

1. Поняття національної економічної безпеки. Національні економічні інтереси.
2. Загрози економічній безпеці. Національні політичні і економічні ризики. Економічні, торговельні війни.
3. Оцінка та індикатори рівня економічної безпеки держави. Індикатори економічної безпеки держави.
4. Тіньова економіка, її сутність, структура та функції.

Тема 12.2. Основні напрями економічної безпеки

П л а н

1. Основні напрями економічної безпеки України.
2. Безпека людського розвитку.
3. Інституціональні умови забезпечення економічної безпеки.
4. Основні напрями декриміналізації економіки. Борьба з економічною злочинністю.

Практичне завдання

Сучасний етап розвитку економіки України як самостійної незалежної держави характеризується утвердженням її як суб'єкта світового співтовариства. Ці процеси відбуваються в умовах зміни внутрішніх та зовнішніх чинників розвитку. Обмір-

куйте, який алгоритм економічної безпеки стає найбільш актуальним, що сприяє протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам.

Тестові завдання

1. Яке визначення економічної безпеки є найбільш чітке?

а) стан економічної системи, який характеризується стійкістю щодо впливу внутрішніх та зовнішніх дій, що загрожують суспільству;

б) стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства, держави;

в) здатність країни генерувати позитивні зрушення у національній економіці, протистояти зовнішнім економічним загрозам і гідно презентувати себе на зовнішньому ринку;

г) стан економіки, що забезпечує пропорційність та безперервність економічного зростання, приборкання інфляції та безробіття;

д) стан економіки, що забезпечує скорочення дефіциту бюджету та державного боргу, соціальний захист та підвищення якості життя населення.

2. Як називаються явні чи потенційні дії, що ускладнюють або унеможливають реалізацію національних економічних інтересів і створюють небезпеку для соціально-економічної та політичної систем, національних цінностей, життєзабезпечення нації та окремої особи?

а) загрозами економічній безпеці;

б) загрозами експортно-імпортній безпеці;

в) перепонами державного регулювання;

г) позитивними чинниками економічної безпеки держави;

д) негативними наслідками державного регулювання.

3. *Ймовірність яких загроз економічній безпеці держави збільшується з розвитком ринкових відносин?*

- а) нецільове використання коштів бюджету;
- б) зростання державного боргу;
- в) криміналізація економіки та масштабний вплив капіталу в «тінь»;
- г) зниження рівня продовольчої залежності;
- д) зменшення рівня капіталізації фондового ринку.

4. *Що відноситься до індикаторів (показників) економічної безпеки?*

- а) зростання темпів економічного розвитку;
- б) кількість безробітних;
- в) максимальний розмір заробітної плати;
- г) рівень інфляції;
- д) дефіцит бюджету.

5. *Які загрози можуть виникати унаслідок залучення іноземних кредитів?*

- а) забезпечення стабільності національної валюти;
- б) ускладнення економічної ситуації у країні;
- в) покращення соціально-економічного стану в державі;
- г) розвиток малого і середнього бізнесу;
- д) збільшення державного боргу.

6. *Як називається отримання чиновником матеріальних благ за вчинення (невчинення) в інтересах суб'єкта влади дій, що входять до компетенції цього чиновника?*

- а) хабарництво;
- б) відкат;
- в) підкуп;
- г) здирництво;
- д) непотизм.

7. *Що таке криміналізація економіки?*

- а) стан економіки, за якого значне місце займає діяльність щодо збільшення доходів, які отримані злочинним шляхом;
- б) економіка, в якій існують суб'єкти злочину;
- в) економіка, в якій не діють суб'єкти правоохоронної влади;
- г) адміністративно-командна економіка, яка регулюється директивними засобами;
- д) ринкова економіка, яка знаходиться на стадії падіння.

8. Що не належить до економічних злочинів?

- а) ухилення від сплати податків;
- б) незаконні угоди з цінними паперами;
- в) незаконна підприємницька діяльність;
- г) здирництво при отриманні банківських кредитів;
- д) крадіжка.

9. Який фактор виникнення тіньової економіки відноситься до фінансово-економічних?

- а) недосконалість системи оподаткування;
- б) небажання сплачувати податки;
- в) суперечності законодавства;
- г) складнощі отримання дозволу на здійснення підприємницької діяльності;
- д) надмірні бюрократичні процедури та формалізовані адміністративні бар'єри.

10. Що є основним індикатором рівня тіньової економіки?

- а) зростання загального обсягу ВВП;
- б) збільшення сукупного попиту в країні;
- в) частина обсягу тіньової економіки у відсотку до ВВП;
- г) рівень безробіття;
- д) рівень інфляції.

Список рекомендованої літератури

Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін.; за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с.

Безпека людського розвитку: економіко-теоретичний аналіз: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2010. 448 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12372/1/Shevchenko_2010.pdf (дата звернення: 20.03.2020 р.).

Запитання для самоконтролю

1. Що являє собою економічна безпека?
2. У чому особливість національної економічної безпеки?
3. Основні національні економічні інтереси.
4. Що таке загрози економічній безпеці?
5. Які існують загрози національній економічній безпеці?
6. Торговельні війни та їх форми.
7. Що таке тіньова економіка?
8. Причини та фактори виникнення тіньової економіки.
9. Що слід розуміти під криміналізацією економіки?
10. Які існують види економічної злочинності?
11. У чому сутність корупції?
12. Які існують індикатори безпечного розвитку національних економік?

ЛЕКТОРИУМ

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Економічна політика – система усвідомлених науково обґрунтованих заходів впливу суб'єктів влади на економічні явища, господарські процеси, що здійснюються у національній економіці з метою реалізації загальносуспільних інтересів: забезпечення стабільного економічного розвитку, підтримки конкурентного механізму та досягнення соціальної справедливості. Необхідність економічної політики пов'язана із неспроможністю ринкового механізму вирішувати необхідні для суспільства в цілому проблеми: контролювання монополізму, регулювання циклічності, попередження кризових явищ, виробництва суспільних благ, здійснення довгострокових та коштовних фінансових проєктів, запобігання надмірній соціальній диференціації тощо. Економічна політика поділяється за сферами економіки (аграрна, промислова, інфраструктурна, соціальна тощо) та характером економічних процесів (антициклічна, антикризова, антимонопольна, інвестиційна, інноваційна тощо).

Основні завдання регулювання економіки: а) раціональне використання ресурсів і досягнення макроекономічної ефективності; б) забезпечення стабільного розвитку національної економіки за умов екологічної безпеки; в) забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світовому ринку; г) реалізація соціальних цілей розвитку суспільства – створення умов для достойного життя, соціальної справедливості, ефективної зайнятості, задоволення соціально-культурних, духовних потреб населення. Вирішення цих завдань перетворює економічну політику на соціально-економічну, де пріоритетом стає розв'язання питань, що безпосередньо пов'язані із життям людини, а економічні проблеми обертаються у засоби досягнення соціального благополуччя. Відповідно до об'єктів економічної політики вони поділяються на реальну економіку та об'єкти ру-

ху грошей, що приймають різні функціональні форми: фінанси, кредити, валюта, податки тощо.

Соціальна політика – система заходів державних органів для суспільного благополуччя, задоволення матеріальних, соціальних та духовних потреб людей та забезпечення стабільності. Соціальна політика спрямована на подолання негативних наслідків (екстерналій) ринкових механізмів індивідуальної і соціальної нерівноваги. Основний зміст соціальної політики – створення та регулювання соціально-економічних умов життя суспільства з метою підвищення добробуту його членів, усунення негативних наслідків функціонування ринкових процесів, забезпечення соціальної справедливості та соціально-політичної стабільності у країні. Зі змісту соціальної політики зрозуміло, що вона повинна охоплювати чотири сфери людської діяльності: *природне відтворення населення* (демографія); *трудові відносини* (ринок праці, зайнятість, умови та охорону праці, соціальне партнерство); *особисті доходи* (заробітну плату, трансферти, пенсії, допомогу тощо); *соціальну інфраструктуру* (житло, освіту, охорону здоров'я, культуру). В умовах інформаційно-інноваційної економіки соціальна політика спрямована на зростання людського потенціалу (капіталу), формування середнього класу, розвиток громадянського суспільства та правової економіки. У структурі соціальної політики виокремлюють: політику розподілу доходу (розподільча політика), політику соціальних гарантій, політику зайнятості, політику соціального захисту.

Існує декілька моделей соціальної політики, що зумовлено соціокультурними, історичними особливостями та рівнем розвитку країни, які відображають національні традиції, менталітет, історичний досвід, соціально-економічний рівень розвитку економіки, фінансові можливості держави. *Модель соціального захисту* формується у плановій економіці, де відтворюється увесь комплекс взаємовідносин між державою та суб'єктами. Її основні риси: створення державного стандарту рівня життя; забезпечення загальної зайнятості; переважання у доходах громадян трудового доходу, отриманого у державному секторі

економіки; державне регулювання оплати праці, яка виступає як інструмент уникнення нерівності у розподілі доходів; пенсійна система, що має прямий зв'язок із трудовим доходом і виступає механізмом перерозподілу трудового доходу між поколіннями; широке розповсюдження колективних (спільних) форм споживання (житло, освіта, охорона здоров'я, відпочинок). Ця модель має остаточний характер, тобто умови вирішення соціальних проблем визначаються залишковими економічними можливостями держави. *Модель ліберальної політики* (характерна для США, Великої Британії, Ірландії) базується на: відокремленні соціального захисту від функцій ринкового господарювання; захисті обмежених верств населення, які не мають трудових доходів. *Скандинавська модель* (Швеції, Норвегії, Фінляндії та інших північноєвропейських країн) вважається найбільш соціалізованою, оскільки найбільшою мірою працює на задоволення потреб суспільства і заснована на принципі універсальності (коли всі громадяни мають соціальний захист). Соціальна політика виступає як мета економічного розвитку держави. Характерними ознаками цієї моделі є: висока частка ВВП, яка розподіляється через державний бюджет на соціальні потреби; значні фінансові ресурси акумульовані в руках держави; домінування ідей рівності, справедливості, солідарності при здійсненні соціальної політики; жорстка державна політика доходів. *Західноєвропейська модель* (Франції, Австрії, Німеччини, Італії) будується на ефективній системі соціального захисту, в основі якої лежать значні державні (понад 50 %) та недержавні кошти. *Корпоративна модель* (переважно представлена в Японії), в якій відповідальність за людину несе та організація, де вона працює. Корпорація стимулює співробітників до збільшення свого трудового внеску та пропонує різні страхові гарантії (оплата медичної послуги, пенсійне забезпечення тощо).

Залежно від форм здійснення соціальна політика поділяється на: *соціальну допомогу*, яка полягає у благодійній підтримці малозабезпечених сімей, а також непрацездатних і уразливих громадян; *соціальне піклування*, яке передбачає компенсацію негативних соціальних факторів, що утворилися унаслідок

док нерівномірного соціально-економічного розвитку, з метою мінімізації диференціації рівня життя громадян; *соціальне страхування*, яке означає фінансування соціальних послуг і виплат за рахунок страхових внесків роботодавців і працівників підприємства з метою формування середнього класу і підвищення відповідальності громадян за своє життя і майбутнє; *соціальний розвиток*, який полягає у підвищенні основних критеріїв якості життя – здоров'я, зайнятості, освіти, житла, а також стану навколишнього природного середовища. Основним напрямом соціального забезпечення у такому разі є організація різних акцій, які створюють початкові можливості для самостійного забезпечення.

Реформування соціальної політики мусить здійснюватися одночасно з економічними перетвореннями і орієнтуватися не лише на власні традиції, а й на динамічні тенденції світової економіки. Нові умови господарювання, принципи забезпечення сталого економічного розвитку вимагають реалізації нової концепції державного регулювання соціального розвитку. В основу цієї концепції повинні бути покладені нові форми і зміст діяльності держави у проведенні соціальної політики: вирішення проблеми власності і влади, сприяння формуванню середнього класу, визнання економічної свободи як суспільної цінності, податкове стимулювання створення нових робочих місць, забезпечення соціальної захищеності та безпеки громадян, наближення до світових соціальних стандартів, цін і тарифів.

Складовою соціальної політики в Україні є *політика подолання бідності*. Бідність – це такий економічний стан індивідів (або груп населення), за якого вони не спроможні задовольняти певні мінімальні потреби, що необхідні для підтримки життя та збереження працездатності. У світі існують різні методології розрахунку бідності. До бідних, згідно з методологією ООН, відносять тих, хто має один долар США на день, а за Всесвітнім банком – 1,9 долара США. В Україні критерієм бідності вважається рівень доходу на одну людину нижчий за прожитковий мінімум. Специфічні особливості бідності в Україні мають прояв у такому: низький рівень життя населення в цілому; надмірне соціальне та майнове розшарування; розповсюджен-

ність бідності серед працюючого населення; висока питома вага людей, що вважають себе бідними. Упродовж останніх років в Україні були розроблені та впроваджені певні заходи щодо подолання та попередження бідності населення. Про це свідчить ціла низка нормативно-правових документів, прийнятих Верховною Радою України та Урядом України, наприклад Указ Президента України «Про невідкладні заходи з подолання бідності». На виконання цього Указу розроблено Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми подолання та запобігання бідності в Україні на 2015–2020 роки». Метою Програми є створення системи дій, спрямованих на зниження рівня бідності, подолання хронічної бідності, бідності серед працюючих та сімей з дітьми, особливо багатодітних сімей. Одним із основних напрямів Програми є відновлення та стимулювання економічного зростання. Основними завданнями у цьому напрямі вважаються: запровадження нових механізмів відновлення виробництва; стимулювання економічного зростання та соціального прогресу; створення умов для забезпечення стабільного розвитку галузей промисловості; сприяння зайнятості населення та розвитку ринку праці; удосконалення механізму оплати праці та соціального діалогу як основних чинників створення умов для гідної праці; розвиток системи соціального страхування; удосконалення пенсійної системи; реформування системи соціального захисту; соціальна підтримка сімей, дітей та молоді; поліпшення медичного обслуговування населення; удосконалення методологічних підходів до оцінки бідності та проведення моніторингу ефективності виконання Програми.

Соціальна політика охоплює регулювання галузях охорони здоров'я, освіти та способи розподілу доходів. Демократичні перетворення в українській економіці передбачають формування нової концепції управління на основі досягнення європейських стандартів життя. Реформування сфери охорони здоров'я відноситься до першочергових реформ. Сучасний стан державної політики щодо збереження здоров'я нації спрямований на дотримання державних гарантій на охорону здоров'я та надання високоякісної медичної допомоги. Саме у цьому руслі перебуває пошук найбільш ефективної реформи медицини. Відповідно, для

збереження і покращення такого стратегічно важливого показника, як здоров'я населення, потрібно прийняття міжсекторальних і міжвідомчих рішень на національному та місцевому рівнях. При цьому головну роль у формуванні соціального та фізичного середовищ, що сприяє поліпшенню здоров'я і якості життя, відіграє саме державна політика. Формуванню державної політики у галузі охорони здоров'я в Україні притаманні загальні закономірності, що є універсальними та загальнозживаними у більшості країн світу, водночас застосовуються принципи міжнародних договорів, в яких бере участь Україна. У Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» зазначається, що суспільство і держава забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави.

Державна політика доходів є складовою частиною соціальної політики і спрямована на вирішення двох головних завдань: надання прямої допомоги найбільш уразливим верствам населення через систему соціального забезпечення і нейтралізацію інфляційного знецінення доходів і заощаджень населення. Державна політика доходів полягає у перерозподілі їх через держбюджет шляхом диференційованого оподаткування різних груп одержувачів доходу і соціальних виплат. При цьому значна частка національного доходу переходить від населення з високими доходами до тих, хто має низькі доходи. Така політика розповсюджена серед розвинених країни світу. Основним інструментом політики розподілу доходів стають соціальні трансферти – система грошових або натуральних виплат населенню, не пов'язаних з його участю у господарській діяльності у даний час або у минулому. Метою соціальних трансфертів є гуманізація відносин у суспільстві, запобігання росту злочинності, а також підтримання внутрішнього попиту. Держава, організовуючи через бюджет перерозподіл доходів, вирішує проблему підвищення доходів незаможних верств населення, створює умови для нормального відтворення робочої сили, сприяє послабленню соціальної напруженості.

Структурна політика – дії держави, спрямовані на структурні перетворення (зміни) в економіці, визначення її пріоритетних ланок та оптимального співвідношення між ними

(приватним та державним секторами економіки, різними галузями, експортом і імпортом, виробництвом і споживанням, ринковим і неринковим секторами економіки тощо). Основною ланкою структурної політики є *структурно-галузева політика*, націлена на створення оптимальної галузевої структури економіки, удосконалення міжгалузевих та внутрішньогалузевих пропорцій, стимулювання розвитку галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної продукції та зростання рівня життя населення. Складовими цієї політики є промислова, аграрна, будівельна, інфраструктурна та інші, щодо яких держава здійснює комплекс заходів стимулюючого впливу.

Напрямами структурної політики є: *інвестиційна політика* передбачає створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-галузевої політики, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним; *амортизаційна політика*, орієнтована на складання для суб'єктів господарювання найбільш сприятливих та рівноцінних умов забезпечення процесу простого відтворення основних виробничих і невиробничих фондів переважно на якісно новій техніко-технологічній основі; *політика інституційних перетворень*, направлена на формування раціональної багатоукладної економічної системи шляхом трансформації відносин власності, здійснення роздержавлення економіки, приватизації, забезпечення належних умов розвитку різних форм власності і методів господарювання, еквівалентності обміну між суб'єктами господарювання, ліквідації будь-яких протизаконних економічних структур; *цінова політика*, скерована на регулювання державою відносин обміну між суб'єктами ринку з метою забезпечення еквівалентності у процесі реалізації національного продукту, дотримання необхідної паритетності цін між галузями та видами господарської діяльності, а також забезпечення стабільності оптових та роздрібних цін; *антимонопольно-конкурентна політика*, зосереджена на організації оптимального конкурентного середовища діяльності

суб'єктів господарювання, забезпеченні їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері монопольного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприянні зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки; *бюджетна політика*, спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у економіку, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу; *податкова політика*, орієнтована на забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів; *грошово-кредитна політика*, націлена на забезпечення економіки економічно необхідним обсягом грошової маси, досягнення ефективного готівкового обігу, залучення коштів суб'єктів господарювання та населення до банківської системи, стимулювання використання кредитних ресурсів на потреби функціонування і розвитку економіки.

У сучасних умовах найважливішою ланкою структурної політики стає *економічна політика забезпечення розвитку цифрової економіки*. Цифрова економіка – це модель взаємодії всіх учасників економічних процесів інформаційного суспільства, яка побудована на використанні інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) та електронних каналів зв'язку із застосуванням електронного документообігу. Цифрові технології являють собою систему взаємопов'язаних засобів, за допомогою яких здійснюються збір, обробка, фіксація, зберігання вхідної, а також формування та поширення вихідної інформації особливим (цифровим) методом. Її основою стають платформи Інтернету, мобільний зв'язок та глобальні електронні мережі.

Характерними ознаками цифрової економіки є:

- широке застосування ІКТ та мережі Інтернет в економічних процесах та посилення їх ролі у житті суспільства;

- максимальна автоматизація бізнес-процесів суб'єктів підприємництва на основі використання електронного документообігу;

- наявність навиків володіння сучасними технологіями усіх учасників цифрових економічних відносин;

- зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) за рахунок цифровізації економіки та збільшення частки цифрової економіки у ВПП;

- збільшення питомої ваги ІКТ, інформаційних продуктів і послуг у ВВП;

- використання цифрових платформ у процесі розвитку бізнес-моделей;

- формування єдиного інформаційного простору між учасниками економічних відносин: бізнесу, держави й громадян;

- доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб в інформаційних продуктах і послугах;

- розвиток глобального цифрового ринку.

Цілями економічної політики забезпечення розвитку цифрової економіки є:

- ділове середовище, у якому компанії могли б повною мірою використовувати можливості Інтернету для конкуренції і впровадження інновацій в інтересах користувачів;

- працівники, підприємці та державні службовці, які володіють навичками, необхідними для того, щоб скористатися можливостями цифрового світу;

- підзвітний суспільству уряд, який ефективно використовує Інтернет для розширення прав і можливостей громадян і надання послуг.

Цифровізація економіки означає розвиток інформаційного суспільства, що забезпечується переходом до інформаційної взаємодії, формування електронного середовища економічних відносин.

Процеси розвитку та перетворення економіки у цифрову відбуваються під впливом багатьох чинників. Особливу роль у сприянні розвитку цифрової економіки відіграють такі основні фактори:

1) цифрові фінанси – упровадження цифрових технологій у банківський сектор економіки, онлайн платежі в електронній торгівлі, електронні перекази, електронні торги, електронні державні закупівлі, електронний державний бюджет, державні соціальні допомоги (пенсії), мобільні гроші, цифрова валюта;

2) соціальні мережі – спосіб взаємодії між суб'єктами та джерело інноваційних ідей, база для збирання та розповсюдження інформації, що сприяє залученню учасників у політичне та соціальне життя;

3) цифрова ідентифікація – застосування єдиної електронної системи засвідчення особистості для безпечних банківських операцій, голосування, доступу до соціальних послуг, оплати комунальних платежів та ін.

Політика економічного зростання – визначення системи цілей і пріоритетів економічного розвитку держави та принципів, засобів їх досягнення на довгострокову перспективу. Загальною метою політики економічного зростання є підвищення добробуту людей, розширення можливостей розвитку і примноження людського потенціалу та можливостей особистісної, професійної і соціальної самореалізації кожного з членів суспільства та людського потенціалу в цілому. Засобом досягнення цього є створення та коригування системою заходів державної політики умов для довготривалого стійкого економічного зростання, що веде до прогресивних якісних змін системи відтворення. Сьогодні Україна приєдналася до реалізації Всесвітньої концепції сталого розвитку (Sustainable development), яка була розроблена як сучасний виклик існуючим у реальній практиці проблемам реалізації потреб сьогодення без урахування інтересів майбутніх поколінь. Основна ідея цієї Концепції полягає у встановленні балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Сталий розвиток (який можна перекласти і як «життєздатний», або «самопідтримуючий») спрямований на задоволення потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. У доповіді «Our common

future» («Наше спільне майбутнє») були сформульовані дві головні тези: 1. Необхідність визначати базові потреби найбільш важливих, яким потрібно надати пріоритет. 2. Необхідність обмежень, зумовлених станом технологій і потребами соціального розвитку, які базуються на спроможності оточуючого середовища відповідати потребам майбутнього так само добре, як і сьогодні. На основі цієї доповіді було затверджено 17 цілей сталого розвитку: 1) подолання бідності; 2) подолання голоду і розвиток сільського господарства; 3) міцне здоров'я і благополуччя; 4) якісна освіта; 5) гендерна рівність; 6) чиста вода та належні санітарні умови; 7) доступна та чиста енергія; 8) гідна праця та економічне зростання; 9) промисловість, інновації та інфраструктура; 10) скорочення нерівності; 11) сталий розвиток міст і громад; 12) відповідальне споживання та виробництво; 13) пом'якшення наслідків зміни клімату; 14) збереження морських ресурсів; 15) захист та відновлення екосистем суші; 16) мир, справедливість та сильні інститути; 17) партнерство заради сталого розвитку. Досягнення кожної складової потреби спеціальних дій національних урядів та спільноти.

Довготривале стійке економічне зростання можливе лише за умови дотримання вимоги закону господарської збалансованості, тобто рівноваги між сукупним попитом і сукупною пропозицією. Теоретичною основою державної політики економічного зростання є моделі макроекономічної рівноваги: класична, кейнсіанська та їх модифікації. Кожна модель стає ефективною за певних обставин. Наприклад, кейнсіанська модель використовується за умови подолання кризових явищ. У сучасних економіках світу в основу господарювання закладено ринковий механізм, в якому взаємодія попиту і пропозиції відбувається завдяки вільному ціноутворенню у конкурентному середовищі, що збалансовує економічну систему. Однак характерною рисою ринкової системи є циклічність, за якої періоди економічного зростання і піднесення змінюються періодами спаду і депресії. Таким чином, економіка здебільшого не збалансована, і зростання у межах ринкової системи є нестабільним. Політика економічного зростання є частиною державної економічної політики, отже, вона включає такі види, як *антициклічна*,

структурна, амортизаційна, інвестиційна, інноваційна, фіскальна (бюджетно-податкова), монетарна (грошово-кредитна), цінова, зовнішньоекономічна, соціальна, конкурентна, регіональна, екологічна. Державна політика економічного зростання у національній економіці виходить із трактування економічного зростання як довгострокової тенденції збільшення потенційного рівня виробництва за умови збалансованості економічної системи. Критерієм ефективності економічного зростання є повнота задоволення потреб усіх членів суспільства виходячи з наявності економічних ресурсів, що використовуються.

Державна політика економічного зростання базується на аналізі об'єктивних закономірностей розвитку економіки, її тенденціях у певний період часу, виявленні чинників позитивного та негативного впливу на економічне зростання та критеріях оцінки досягнутого рівня розвитку. До основних напрямів політики макроекономічної стабілізації належать: регулювання фінансово-бюджетної системи і регулювання грошово-кредитної системи держави. Регулювання фінансово-бюджетної системи передбачає застосування різноманітних способів розподілу ВВП на централізовані та децентралізовані фонди грошових ресурсів. *Антициклічна політика* спрямована на підтримку певних стабільних темпів економічного зростання через регулювання макроекономічної кон'юнктури. *Структурна політика* направлена на формування сучасної прогресивної й ефективної структури національної економіки, яка характеризується зростанням частки високотехнологічного сектору виробництва. За допомогою *амортизаційної політики* держава заохочує нагромадження капіталу, який є основою розширення й оновлення виробництва у майбутньому. *Інвестиційна* політика націлена на заохочення капіталовкладень, що сприяють процесам структурної перебудови, технічного та технологічного оновлення і модернізації виробництва. *Інноваційна* політика держави полягає у стимулюванні державою розвитку науки й техніки, забезпеченні стратегічних наукових і технологічних проривних розробок і їх упровадження у виробництво. *Фіскальна (бюджетно-податкова)* політика визначає джерела формування державних фінансів, напрями державних видатків, формування податкової

системи та державного бюджету. *Монетарна (грошово-кредитна) політика* визначає заходи у сфері грошового обігу та кредиту, спрямовані на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці, зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу. *Цінова політика* полягає у регулюванні державою цін і процесу ціноутворення з метою обмеження інфляції, стимулювання модернізації виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів, здійснення кон'юнктурної та структурної політики, пом'якшення соціальної напруги у суспільстві. *Зовнішньоекономічна політика* держави охоплює регулювання зовнішньої торгівлі, контроль за міграцією капіталів і робочої сили, підтримку вітчизняного підприємництва за кордоном тощо з метою усунення диспропорцій платіжного балансу та досягнення балансу зовнішньоекономічного сектору. *Соціальна політика* держави націлена на формування сприятливих соціально-економічних умов життя суспільства, що попереджують зростання соціальної напруги, здійснюючи регулювання відносин між соціальними групами, формування системи мотивації економічної активності, забезпечення раціональної, повної і ефективної зайнятості населення, створення системи соціальних гарантій, підвищення добробуту громадян. *Конкурентна політика* держави скерована на підтримання конкурентного середовища, захист добросовісної конкуренції, боротьбу з проявами монополізму в економіці тощо. *Регіональна політика* орієнтована на забезпечення збалансованого і комплексного розвитку окремих територій країни виходячи із загальнодержавних та регіональних інтересів шляхом оптимізації використання потенціалу регіонів. *Екологічна політика* передбачає забезпечення екологічної рівноваги, охорону навколишнього середовища, створення безпечних умов життя громадян.

За критерієм чинників економічного зростання можна виділити такі види державної політики: стабілізації, інтенсифікації, зовнішньоекономічної експансії.

Політика економічного зростання залежить від причини розбалансування стабільності. Ними можуть бути: ринкова ци-

клічність, політична нестабільність, структурна розбалансованість, системна трансформаційна криза.

Економічна політика в умовах трансформації економічних відносин. Історичні передумови трансформації соціально-економічних відносин пов'язані із кризою командної економіки, яка почалася у 80-ті роки ХХ ст. У цей час соціалістичну економіку охопила системна криза, в яку потрапили усі сфери господарського та суспільного життя. Основний зміст трансформаційної кризи полягав у тому, що централізоване планування виробництва, розподіл ресурсів і фінансування, директивне ціноутворення вступили у протиріччя з економічними інтересами господарюючих суб'єктів і індивідів, які стали проявлятися унаслідок проведених у 60–70-ті роки господарських реформ, які мали прихований ринковий характер. Економіка перестала адекватно реагувати на управлінські рішення держави і стала некерованою, незважаючи на правильно поставлені цілі і завдання, державні інститути економічного управління не могли їх реалізувати, тому що в них домінували інтереси держави і не враховувалися інтереси інших суб'єктів економічних відносин. Таким чином, був порушений головний принцип формування економічних інститутів – принцип узгодження інтересів осіб, які ці інститути об'єднують, тому діяльність цих інститутів не могла бути ефективною, що означає інституційну кризу.

Порушення інституційної рівноваги до середини 80-х років призвело до кризи і в інших сферах: *технологічна криза* (існуючі технології були спрямовані на збільшення валових показників державного плану, а не зорієнтовані на попит населення та інвестиційні потреби підприємств); *структурна криза* (структура і обсяг виробництва не відповідають структурі суспільного попиту, що проявляється у тотальному дефіциті, який держава намагається компенсувати імпортом); *фінансова криза* (що виражається у галопуючій інфляції і втрачанні золотовалютних резервів, у результаті чого гроші перестають виконувати свої функції, ціни неадекватно відображають співвідношення попиту і пропозиції, основною формою обміну стає бартер, національна валюта витісняється іноземною); *криза державної власності* (яка

полягає у тому, що власність перестає виконувати свої найважливіші функції: збереження, відтворення і накопичення); *криза державної ідеології* (яка проявляється у масовій недовірі до проголошуваних цілей суспільства, цінностей; ідеологія є підставою для формулювання ідеологічної доктрини політичної системи влади і економічної політики, на її підставі виробляються принципи поведінки господарюючих суб'єктів, взаємовідносини економіки з державою).

Усупереч кризі офіційної економіки у надрах соціалістичної економіки зароджується неформальний сектор – тіньова економіка, яка почала компенсувати недоліки ринкових інститутів. Компенсаційний механізм тіньової економіки полягає у такому: а) ринок товарів в офіційній економіці, де товари реалізовувалися за цінами нижче рівноважних, а тому дефіцитний, компенсувався тіньовим ринком, де ціни були вище рівноважних. Це призводило до падіння реальної зарплати в офіційному секторі та зниження мотивації до праці і виробництва; б) тіньовий сектор посилював диференціацію доходів і тому давав більш високу мотивацію до праці; в) тіньовий сектор, який потребує ресурсів, ставав джерелом корупційних доходів чиновників, які розпоряджаються цими ресурсами. Це, з одного боку, посилює соціальну диференціацію суспільства, а з другого, – знижує легітимацію влади; г) тіньовий сектор використовує більш надійну і конвертовану іноземну валюту, породжуючи на неї ажіотажний попит, тим самим ще більше підриває національну валюту.

У тіньовому секторі стихійно виникають ринкові відносини, які втягають у свою сферу владні органи, ставлячи тим самим питання про свою легітимацію. Для цього насамперед потрібна зміна державної ідеології, її лібералізація, коли нові ідеологічні цінності починають трансформуватися у систему законів і норм, які вже силою держави забезпечують пріоритет приватних інтересів, захист прав особистості і приватної власності. При переході від тоталітаризму до лібералізму, від командної економіки до ринкової особливі функції і значення відводяться владним відносинам, головною організаційною формою яких виступає держава. Якщо демократична держава

створювалася шляхом делегування частини своїх «природних прав» державі, то тут відбувається зворотний процес – держава відмовляється від виконання деяких функцій.

Трансформація може здійснюватися у межах перехідної економіки, яка має як загальноісторичні (історичні зміни суспільного устрою), так і специфічні риси, які найкращим чином виявляються в емерджентних економіках. В останніх відбувається перехід від заходів централізованої економіки до ринкової. Особлива риса цих економік полягає у тому, що в них створені базисні умови ринкових процесів, але вони ще не набули всезагального розвитку. Важливою рисою трансформаційних економік є їх *інверсійний характер*. Це означає, що економічні перетворення відбуваються не шляхом відтворення загальноісторичних закономірностей, а на основі перестановки певних процесів. Так, в історичному розвитку становлення ринкової економіки західноєвропейських країн відбувається на основі виникнення приватної власності та її послідовного перетворення на більш усупільнені форми та державну власність.

Трансформаційні процеси у постсоціалістичних країнах здійснюються не за загальноісторичною логікою. В інверсійних економіках трансформація проходить іншими шляхами: 1) відбувається економічна децентралізація і лібералізація цін. Державні ціни (які нижче ринкових) повинні бути переведені в ціни, які очищають ринок і обмежують попит. Водночас необхідно забезпечити загальний доступ до ринку більшості підприємств, комерціалізацію підприємств, тобто їх орієнтацію на ринок, отримання прибутку і виробничу автономію. В основі цін повинен знаходитися єдиний ринковий обмінний курс, що передбачає значну девальвацію національної валюти і вирівнювання офіційного і неофіційного обмінних курсів, і тоді можна формувати структуру цін світового ринку; 2) слід забезпечити стабілізацію економіки, щоб уникнути інфляційного спотворення ринкових цін і побудованих на них інвестиційних рішень і виробничих структур. Офіційна і неофіційна інфляція повинні перебувати під контролем, тобто потрібно, з одного боку, скоротити обсяг грошової маси, а з другого, – проводити надалі контрольовану кредитну і грошову експансію у рамках нової

двоступеневої системи комерційних банків. Необхідно гарантувати політичну незалежність центрального банку, якому ставиться нова мета – забезпечення стабільності національної грошової одиниці; 3) слід здійснити приватизацію державних активів для приведення у рух ефективного ринкового розподілу ресурсів. Для цього створюються можливості кредитування з боку приватного банківського сектору, утворення ринкових цін на капітал, залучення інвестицій. Приватизація носить типово інверсійний характер, оскільки здійснюється «зверху» на основі державного регулювання. Це дозволяє провести розукрупнення великих виробничих об'єднань, які носили картельний характер, створити нові підприємства і ринок капіталу; 4) зовнішньо-економічна лібералізація, скасування монополії зовнішньої торгівлі, відкриття ринку конкуренції з боку імпорту, допуск прямих інвестицій, що включає національну економіку в систему міжнародного поділу праці; 5) введення конкуренції на товарних ринках і ринках факторів виробництва. На товарних ринках необхідно створити конкуренцію за допомогою політики заохочення конкуренції, дерегулювання і підтримки нових підприємств. Ефективні ринки капіталу формуються шляхом заснування бірж і розвитку фінансових ринків. На ринках праці повинні бути встановлені правила для визначення заробітної плати, система перекваліфікації і тренінгу. Для структурної перебудови економіки потрібно забезпечення мобільності між секторами та регіонами економіки; 6) необхідна зміна політичної установки. Формування мислення, орієнтованого на ринок, особисту ініціативу, готовність до ризику і гнучкість, передбачає визнання приватної власності, відмінностей у доходах і майні, заохочення шляхом оплати праці.

Соціально-економічне прогнозування – це визначення і реалізація оптимального, з точки зору національних інтересів, сценарію розвитку економіки. Воно передбачає розробку комплексних програм розвитку національної економіки або її секторів. Мета державного програмування – досягнення прийнятного для держави варіанта розвитку національної економіки. Суть програмування полягає в аналізі стану національної економіки, виявленні проблем, які не можуть вирішити ринкові

механізми, розробці та реалізації окремих економічних програм. Програмування може бути у довгостроковим (10–20 років), середньостроковим (4–5 років) і короткостроковим (1 рік). В умовах сьогодення програмування виступає як сучасний неадміністративний метод організації економіки, оскільки не управляє суб'єктами, а тільки коректує їх поведінку й забезпечує самостійність. Державні програми розділяються на: спеціальні – програми розвитку галузей, районів, секторів (наприклад, розвиток певних галузей промисловості), цільові (програми зайнятості, соціального захисту); загальнодержавні (зокрема, програма цифровізації економіки). Розробці державної програми передуює «порядок денний», який складається фахівцями певного виду діяльності. Основні функції прогнозування: *науковий аналіз процесів і тенденцій, дослідження об'єктивних зав'язків соціально-економічних явищ, оцінка об'єкта прогнозування, виявлення альтернатив соціально-економічного розвитку*. Для виконання зазначених функцій соціально-економічне прогнозування повинно ґрунтуватися на певних принципах, на яких базуються методи та моделі прогнозування. Основні принципи: цілеспрямованість, системність, наукова обґрунтованість, адекватність прогнозів об'єктивним закономірностям, цілям та можливостям суспільства, альтернативність (наявність різних варіантів). Прогноз – це науково обґрунтоване судження про можливий стан об'єкта у майбутньому, а також про альтернативні шляхи і строки досягнення такого стану. Саме тому прогнози мають три сценарії розвитку: оптимістичний, песимістичний та реальний. Процес розроблення прогнозів називається прогнозуванням. Найкращим чином прогнози складаються науковою спільнотою, наприклад, в Україні цим займається Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України. Прогнози класифікують на базові (демографічні, прогнози природних ресурсів, НТП, екологічні, зовнішньоекономічні, зовнішньо- й внутрішньополітичні) та соціально-економічні прогнози (економічного зростання, сукупного попиту, галузевої структури, рівня інфляції, зайнятості населення тощо).

Особливе місце у системі державних програм посідають цільові комплексні програми – це директивні, адресні докумен-

ти, у яких визначені ресурси, виконавці та терміни здійснення комплексу економічних, техніко-економічних, науково-дослідних, техніко-виробничих, організаційно-господарських заходів. Програмування не слід плутати з плануванням. Останнє – це розробка моделі досягнення бажаного й очікуваного стану національної економіки за умови одночасного визначення шляхів, способів і термінів забезпечення цього стану і кінцевих результатів (показників). Планування включає в себе основні цілі, функції та типи, серед яких основними є директивний та індикативний, два проміжні – індирективний і ний. Для розробки прогнозів використовуються різні методи: інтуїтивні й формалізовані. Джерелами прогнозування є: накопичені знання й досвід щодо розвитку економічних процесів (емпіричні й теоретичні знання про закони розвитку економічних процесів); статистична й фактична інформація про об'єкт прогнозування; економіко-математичні моделі. Існують такі способи прогнозування: експериментальний, що здійснюється шляхом опитування фахівців щодо об'єкта прогнозування; екстраполяції – збір інформації про розвиток об'єкта в минулому й перенесення закономірностей його розвитку на майбутнє; моделювання, яке базується на побудові моделей об'єкта відповідно до очікуваних змін його стану.

Політика реалізації принципів концепції «Бізнес та захист людини» – сукупність дій щодо реалізації Керівних принципів ООН у сфері бізнесу та прав людини. Ця політика покликана забезпечити для держав, компаній та інших заінтересованих сторін відповідні рамки, що дозволяють зрозуміти їх різні, але взаємодоповнюючі ролі і ті дії, які належить вчиняти для ефективного запобігання несприятливому впливу, пов'язаному з підприємницькою діяльністю, та усунення його. Ця політика побудована на визначенні: а) інтересів підприємця у господарській діяльності; б) інтересів всіх тих суб'єктів, що пов'язані із бізнесом; в) механізмів захисту інтересів суб'єктів, що пов'язані із бізнесом; г) ролі держави у реалізації керівних принципів.

Інтерес підприємця (бізнесу) – це усвідомлена потреба підприємця в ефективній реалізації права на підприємницьку

діяльність, що спонукає його до певних дій, спрямованих на досягнення поставлених відповідно до інтересу цілей бізнесу. Інтерес бізнесу – це сукупність ділових інтересів підприємця, які є чинниками його мотивації до певних дій, наслідками яких можуть бути як дотримання вимог суспільства щодо прав людини, так і їх порушення. Ділові інтереси бізнесу можна розділити на такі: внутрішньоорієнтовані (бізнес-орієнтовані) – пов’язані з досягненням, збереженням та примноженням власної вигоди підприємця (егоїстичні інтереси бізнесу); зовнішньоорієнтовані (суспільно орієнтовані) та ділові інтереси бізнесу – усвідомлені потреби суб’єктів бізнесу в діяльності на благо суспільства (суспільні інтереси бізнесу). Види ділових інтересів бізнесу тісно взаємопов’язані, але можуть мати і суперечливий характер, оскільки реалізують протилежні тенденції: конкуренцію, або суперництво, та тенденцію інтеграції діяльності різних суб’єктів економіки в єдиний потік суспільно корисної діяльності.

Головними суб’єктами, що пов’язані з бізнесом, заінтересовані у ньому та можуть впливати на його ділові інтереси, є такі: держава, завдання якої – забезпечення додержання і захисту інтересів громадян країни, у тому числі і суб’єктів бізнесу; державні контролюючі органи, завдання яких – контроль виконання законів і нормативних актів, зокрема, щоб бізнес дотримувався правил і норм підприємницької діяльності; власник бізнесу; власники-партнери; мажоритарний вкладник / інвестор; міноритарний вкладник / інвестор; менеджери; управлінський персонал; високооплачувані наймані працівники; низькооплачувані наймані працівники; кредитні інститути; споживачі; постачальники; родина. Суб’єкти, пов’язані з інтересами бізнесу, – це стейкхолдери (заінтересовані сторони, від англійського stakeholders), або групи впливу, якими є всі особи або групи осіб, що є об’єктами або суб’єктами діяльності та політики бізнес-організації як на місцевому, так і глобальному рівнях. Стейкхолдером вважається група, що може впливати на діяльність організації або, навпаки, здатна відчувати на собі вплив від діяльності організації, її продукції або послуг і пов’язаних із цим дій. Стейкхолдери можуть сприяти або протидіяти рішенням, що приймає їх керівництво. Стейкхолдер – ринковий

суб'єкт, який має інтерес до діяльності підприємства чи до деяких напрямів його діяльності, але цей інтерес не базується на бажанні отримати чистий дохід. Необхідність визначення груп стейкхолдерів та вивчення їх інтересів пояснюється тим, що інтереси різноманітних груп мають різний вектор спрямування, а їх неврахування може призвести до конфліктів. Конфлікт інтересів бізнесу і людини виявляється у таких головних формах: 1) конфлікт егоїстичних ділових та суспільних інтересів підприємця; 2) конфлікт інтересів бізнесу та суб'єктів, які є його зовнішніми стейкхолдерами: споживачів, постачальників, державних органів, громадських організацій, інвесторів, кредиторів тощо; 3) конфлікт інтересів бізнесу та суб'єктів, які є його внутрішніми стейкхолдерами: працівників, менеджменту, акціонерів; 4) конфлікт інтересів між зовнішніми стейкхолдерами бізнесу; 5) конфлікт інтересів між зовнішніми та внутрішніми стейкхолдерами бізнесу.

В основі взаємовідносин бізнесу і людини знаходяться трудові права, що мають бути спрямовані на забезпечення достойного життя, яке формується у суспільстві відповідно до реального етапу економічного розвитку та ментальних уявлень людей. Основними є такі трудові права, як право на: працю, справедливі сприятливі умови праці, безпечні та здорові умови праці, справедливу винагороду, професійну освіту, створення організації працівників, укладення колективних угод, участі у профспілках, захист праці дітей та жінок, працю людей з обмеженими можливостями, працю мігрантів, захист від дискримінації зайнятості.

Для реалізації керівних принципів держава спроможна встановлювати стандарти гігієни праці та виробничої безпеки, які захищають працівників від умов, які можуть створити загрозу їх життю або здоров'ю. Держави можуть ввести таке законодавство, наприклад, шляхом створення наглядових органів, таких, як інспекції з питань праці, які можуть стежити за дотриманням стандартів на підприємствах і запроваджувати санкції у випадках, коли компанії не дотримуються норми. Багато держав забезпечують компанії комплексними рекомендаціями щодо дотримання стандартів. Держави можуть вимагати від ком-

паній застосування процедури належної обачності в їх ділових відносинах, наприклад, із зарубіжними постачальниками, зокрема, запитуючи у них необхідну інформацію про те, як вони забезпечують дотримання трудових норм у їх ланцюгу поставок, або використовуючи процедуру належної обачності у зв'язку з умовами одержання деяких видів державної підтримки, як-от експортні кредити.

Економічна політика у галузі управління рухом грошей та їх функціональних форм. Грошовий обіг, його стан суттєво впливають на національну економіку. З рухом грошей пов'язані такі явища, як інфляція, безробіття, обсяг національного виробництва, курс валют. Тому держава, здійснюючи регулювання економіки, використовує заходи впливу на стан грошового обігу і кредитних відносин, що становлять її *грошово-кредитну політику*. Остання є сукупністю таких методів, що впливають на обсяг грошової маси, рівень і структуру відсоткових ставок, величину банківських резервів та ін.

Суть грошово-кредитної політики полягає у зміні пропозиції грошей з метою стабілізації зайнятості і цін, економічного зростання та балансу зовнішніх платежів. *Монетарна політика* є ключовою складовою грошово-кредитної політики, оскільки включає заходи щодо регулювання грошового ринку, що знаходиться поза кредитно-банківськими установами. У певному сенсі монетарну політику можна ототожнювати з грошово-кредитною, оскільки їх основна мета – досягнення на національному ринку рівноваги, що характеризується ефективною зайнятістю та відсутністю інфляції. У певному аспекті грошово-кредитна політика на відміну від монетарної політики охоплює ширшу сферу грошового обміну, оскільки визначає умови виникнення попиту та пропозиції грошей у сфері кредитно-банківських відносин. До основних ринкових інструментів та методів монетарної політики та регулювання відносять: здійснення операцій на відкритому ринку; встановлення мінімальних обов'язкових резервів для банків; процентну політику; здійснення операцій на валютному ринку; депозитні операції центрального банку тощо.

Епіцентром регулювання грошово-кредитної політики є центральні банки (в Україні Національний банк України). Центральний банк виконує функції державного органу, володіє монополієм правом на випуск в обіг (емісію) банкнот, зберігає офіційні золотовалютні резерви, бере участь в управлінні державним боргом, що означає, що він має вплив на *валютну політику*, яка спрямована на встановлення і підтримання паритетного курсу національної валюти щодо іноземних валют, стимулювання зростання державних валютних резервів та їх ефективне використання. Незалежність центральних банків зумовлюється їх завданнями та повноваженнями, а саме підтримкою грошово-кредитної і валютної стабільності. Центральні банки як інститут виступають органом регулювання, що поєднує функції банку і державного відомства. Принципове значення має чітке розмежування державних фінансів і банківської системи, тобто обмеження можливості уряду користуватися коштами центрального банку.

Існують два типи грошово-кредитної політики: «політика дорогих грошей» та «політика дешевих грошей». У першому випадку зменшується грошова пропозиція для того, щоб стримувати сукупний суспільний попит у випадку загрози інфляційного зростання економіки. У другому – здійснюється збільшення грошової пропозиції для того, щоб стимулювати сукупний суспільний попит, а отже, і виробництво у разі його економічної стагнації та спаду, тобто за умов неповної зайнятості.

Грошово-кредитну систему утворюють банки, страхові компанії, фонди профспілок та інших організацій, які володіють правом грошово-кредитної діяльності, тобто усі ті, хто має право і здатність акумулювати тимчасово вільні кошти, перетворювати їх у кредит, а потім і в інвестиції.

Валютна політика є частиною *зовнішньоекономічної політики*, що включає сукупність здійснюваних державою економічних, організаційних та правових заходів у сфері валютних відносин з метою реалізації стратегічних завдань розвитку національної економіки. Стратегічними завданнями валютної політики є: 1) забезпечення стійкого економічного зростання; 2) підтримання стабільного рівня цін (низького рівня інфляції);

3) сприяння високому рівню зайнятості у національному господарстві (низький рівень безробіття); 4) забезпечення зовнішньоекономічної рівноваги (тобто рівноваги платіжного балансу країни). Як тактичні завдання ця політика спрямована на забезпечення стабільного функціонування внутрішнього валютного ринку країни і недопущення кризових та спекулятивних явищ; сприяння нормальній організації грошового обігу в країні для забезпечення товарообмінних операцій у зовнішньоекономічній сфері; створення адекватних правових умов організації валютних відносин для розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання і приливу іноземних інвестицій; підтримання стабільного рівня обмінного курсу національної валюти на грошовому ринку й забезпечення належної купівельної спроможності національної грошової одиниці; оперативне регулювання сальдо платіжного балансу для своєчасного погашення зовнішньої заборгованості; лібералізацію або обмеження можливостей суб'єктів господарювання у здійсненні валютних операцій залежно від загальних цілей економічної політики держави. Усі складові політики управління грошима тісно пов'язані. Цей взаємозв'язок насамперед визначається таким: а) валютна і грошово-кредитна політика проводяться єдиним державним органом – центральним банком. Це створює належні організаційні можливості для координації зусиль його підрозділів у проведенні відповідних регулятивних заходів як на грошовому, так і валютному ринках країни, дає змогу виробляти єдину стратегію і тактику дій щодо впливу на операції суб'єктів обох цих ринків; б) стратегічні завдання валютної політики відповідають стратегічним цілям грошово-кредитної політики центрального банку, що вказує на підпорядкованість здійснюваних центральним банком країни регулятивних заходів єдиним стратегічним завданням державної економічної політики; в) інструменти грошово-кредитної політики центральний банк використовує для реалізації завдань валютної політики.

Фінансово-бюджетне регулювання – основний комплекс засобів державного регулювання фінансової системи і насамперед використання державних фінансів. Державний бюджет є: річним планом державних витрат та джерел їх фінансо-

вого покриття; головним важелем державного регулювання перерозподілу фінансових потоків у країні. За рахунок здійснення фінансової політики відбуваються зміни в економічній, соціальній, національній, політичній і військовій сферах. Фінансова політика складається з: бюджетної, податкової, грошової, кредитної, цінової та митної. У певному сенсі бюджетна політика ототожнюється із фіскальною політикою у тій частині, де йдеться про наповнення бюджету податковими надходженнями. Однак бюджетні відносини складаються не тільки з податків, а й із інших платежів (ренти, плати за надання державних послуг тощо). Стратегічною метою бюджетної політики є забезпечення фінансової і соціальної стабільності в країні. *Податкова політика* – частина фінансової політики, спрямована на забезпечення економічно обгрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Результати успішного засвоєння навчальної дисципліни «Економічна політика» передбачають їх диференціацію на відмінний (відповідає підсумковій оцінці А за шкалою ECTS), типовий (В і С) і пороговий (D і E) рівні за вимогами до сформованих компетентностей.

Досягнення відмінного рівня сформованості предметних компетентностей означає відмінне оволодіння знаннями, вміннями і практичними навичками. Наявна системність знань студента, який може вільно застосовувати отримані знання і демонструвати набуті вміння та практичні навички у складних та нетипових ситуаціях.

Для типового рівня сформованості предметних компетентностей характерним є добре або дуже добре володіння знаннями, вміннями та практичними навичками. Студент може прикладати здобуте як у простих, так і складних ситуаціях. У нього наявний зв'язок між окремими знаннями, проте відчувається недостатність умінь і практичних навичок із системного оцінювання відповідної інформації.

Пороговий рівень сформованості предметних компетентностей вирізняється задовільним або достатнім опануванням знань, умінь та практичних навичок, фрагментарністю знань. У простих, типових, стандартних ситуаціях студент може користуватися одержаними знаннями і виявляти набуті вміння та практичні навички, але не здатний цього зробити при підвищенні рівня складності ситуації.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Економічна політика» виставляється у залікову книжку відповідно до такої шкали:

<i>Оцінка за шкалою ECTS</i>	<i>Визначення</i>	<i>Оцінка за національною шкалою</i>	<i>Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НЮУ ім. Ярослава Мудрого</i>
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю несуттєвих помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34

ПИТАННЯ ДО ЗАЛКУ

1. Предмет навчальної дисципліни «Економічна політика».

2. Поняття та визначення економічної політики.
3. Суб'єкти економічної політики.
4. Фактори впливу на формування економічної політики.
5. Сфера здійснення економічної політики.
6. Методологія дослідження. Нормативні та позитивні способи пізнання.
7. Економічний зміст влади.
8. Ефективність конкурентних ринків.
9. Провали ринку та проблеми їх вирішення.
10. Суспільні блага, їх зміст, види та способи застосування.
11. Особливості бюрократії.
12. Лобізм та адміністративна рента.
13. Функції та принципи державного регулювання економіки.
14. Стратегічні та тактичні цілі економічної політики.
15. Інструменти економічної політики.
16. Процес трансформації соціально-економічних відносин. Поняття інверсійної економіки.
17. Специфічні умови проведення економічної політики в інверсійних економіках.
18. Реалізація принципу верховенства права в економіці.
19. Основні напрями економічної політики в Україні.
20. Політика у галузі реформування інтелектуальної власності.
21. Приватизаційна політика в Україні: цілі, причини та наслідки.
22. Суть державного програмування, види програм. Державні цільові програми. Формування програм розвитку національної економіки.
23. Макроекономічне планування як функція державного регулювання.
24. Принципи та функції соціально-економічного прогнозування.
25. Сучасні фактори економічного зростання. Концепція ООН «Всесвітньої моделі майбутньої цивілізації».

26. Основні завдання стабільного економічного розвитку та їх імплементація в Україні.

27. Захист інтересів робітників, споживачів, акціонерів.

28. Зміст та функції стейкхолдерів.

29. Відтворювальна та галузева структури економіки.

30. Цілі, пріоритети, механізми структурної політики.

Особливості втручання держави в агробізнес.

31. Інвестиційна політика: зміст, інструменти та особливості реалізації в національній економіці. Основні показники інвестиційної діяльності.

32. Економічна політика забезпечення розвитку цифрової економіки. Особливості цифрових технологій.

33. Основний зміст соціальної політики.

34. Моделі соціальної політики.

35. Основні напрями соціальної політики та її критерії.

Політика зайнятості.

36. Політика у галузях освіти та охорони здоров'я. Державна політика доходів.

37. Політика подолання бідності.

38. Мета, зміст та інструменти грошової (монетарної) політики.

39. Політика у сфері кредитно-банківської системи.

40. Роль та значення центральних банків країни.

41. Фінансова, фіскальна, бюджетна та податкова політика держави, їх зміст, функції та заходи реалізації.

42. Сутність та структура бюджету.

43. Податки та їх класифікація. Види ухилення від сплати податків.

44. Зміст, напрями та методи зовнішньоекономічної політики.

45. Сутність валютної політики. Політика управління валютним паритетом.

46. Поняття національної економічної безпеки. Національні економічні інтереси.

47. Загрози національній економічній безпеці. Національні політичні і економічні ризики.

48. Тіньова економіка. Криміналізація економіки. Економічна злочинність. Корупція.
49. Критерії безпечного розвитку.
50. Загрози національним економічним інтересам.

З М І С Т

Загальні поради.....	3
Плани практичних занять і завдання для самостійної	

роботи.....	5
Лекторіум. Основні напрями економічної політики.....	62
Критерії оцінювання успішності студентів.....	87
Питання до заліку.....	89

Навчальне видання

Електронне видання

Гриценко О. А.

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА

навчально-методичний посібник

для студентів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
спеціалізації «Бізнес-економіка»

Відповідальна за випуск *Л. С. Шевченко*

Редактор *Л. М. Рибалко*

Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*